

ԼՈՒԹՅՈՒ ՄԻՆԱՍ

ԱՐԺԻԼԿԱՆ

1947-ՊՈՍԹԵԼՆ

Shut up or not

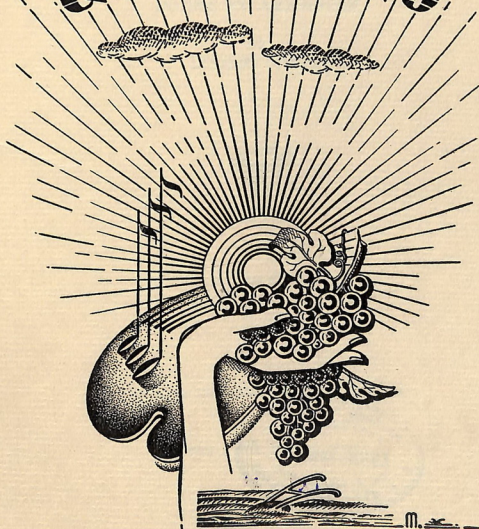
ԱՆՈՒՆԻ ԶԱՆՈՒՄԻ ԲԱՆԻ
ԵԶԲԱՅՈՐԵՆԻ
ԻՄՓՈՒՆԵՐԱՆ

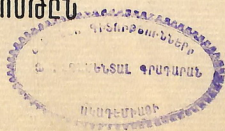
1161-61

ԼՈՒԹՅԻ ՄԻՆԱՍ

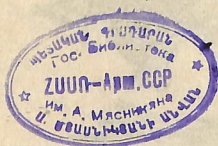
ԱՐԺԻԱԿԱՆ

1947- ՊՈՍԹԸՆ

A 3351

ARPIAKAN

(SUN THOUGHTS)

POEMS IN ARMENIAN

by

LOOTFI MINAS

Published by the Author

1947

Printed in the United States of America

Hairenik Press, Boston, Mass.

Մասնաւոր երախտագիտութեամբ և սիրով
կ'ուզեմ յիշել հոս որ՝ այս հատորի հրատարա-
կութիւնը հնարաւոր դարձուցին Լոս Անճէլըս
բնակող երեք գրասէր Բէսրիկցիներ, հոգալով
տպագրական ամբողջ ծախքը:

Կը ցաւիմ որ՝ համեստութեան ի խնդիր,
թոյլ չեն տար ինձ յայտնելու իրենց անուն-
ները:

Շնորհակալութիւն իմ ազնիւ համագիւղա-
ցիներու:

Լ. Մ.

ԼԱՐ ԱՌԱՋԻՆ

ՍԷՐ ՈՒ ՄԻՐԳ

Օ՛, այն օ՛րը,— մեծատան այն աղջիկը գեղանի
ինձ կը նայէր, կը շողար ցանկապատէն մօրենի:

Օ՛, այն օ՛րը,— այն ամբան այտերն անոր վառ ծիրան,
Աչքերն անոր սեւ սալոր, կարծես վըրաս թափեցան:

— Դուք պըտղատու ծառ ունի՞ք.— նետեց, յանկարծ, ձայն անուշ:
== Մի հընօրեա թըթենի, տակը չորցած խոտ ու փուշ,
Եւ մի կամար որթատունկ, աչքը պըղտոր մի ջըրհոր.
Մեր պարտէզը խոպան է, ձերը բերքով բեռնաւոր:

— Տըզա ես դու, մի՛ վախնար, սա ցանկն ըրէ՛ ոտնահար.
Ըրէ՛, անցի՛ր մեր կողմը. ե՛լ քո սիրած ծառը վառ.
Ցընցէ՛ ուժգին, որ տեղան միրգերն հասուն, մեղրահամ,
Ես հըրմուսնով հաւաքեմ՝ ու բոլորն ալ քեզի տամ:

Մըտա. ի՛նչ փոյթ. փուշերն ինձ վերքեր տըւին շեշտակի,
Բաւական էր որ բացի նամբան սիրո ու միրգի.
Եւ մենք գացինք ձեռք ձեռքի, այնպէս ուրախ ու թեթեւ,
Մինչ իմ ուլը կը մայէր, կարծես կուլար իմ ետեւ:

Տեսա ծառեր՝ կարաւան, այնպէս փարթամ, այլազան,
Իր աչքերուն պէս վընիտ՝ մի ծաղկածիր աւազան.
Տեսա իրենց ներմակ ձին, ականջ դըրի խըրխինջին:
Բըռներ էի ես արդէն՝ սըրտիս թիթեռն առաջին:

Մագըլցեցա ես իսկոյն, մի երգ թըռաւ արեւուն,
Ըշտապ-ըշտապ փաղեցի հուր աչքերը նիւղերուն.
Մի ձայն եկաւ զայրագին.— «գո՛ղ է մըտեր իմ այգին»:
Հայրն էր, կոտրեց սարբինան՝ իմ կիսամերկ կըռնակին:

Ծիրաններն ալ, սիրական, ոտնակոխեց ցիրուցան,
Լացին անոնք ինձ նըման՝ անօգնական եւ անձայն:
Իսկ Շողիկը այդ կիրքէն, այդ մըշուշէն սարսափած,
Թուփերու մէջ մարեցաւ՝ որպէս երագ, լուսաբաց:

Օ՛, այն օ՛րը, այն ժամին փախա՝ մի փար իմ ձեռքին,
Փախա, գացի մեր այգին. մի իզձ ցընցեց իմ հոգին,—
Արա՛գ մեծնալ, բայց չըլլալ իմ հօր նըման միշտ թըշուառ.
Որդիս ազատ բարձրանա մի պըտղաւէտ, չըքնաղ ծառ:

Ոտքե՛ր մանուկ, ոտքե՛ր բոպիկ, որ գացիք
Ու գըտաք իմ կեանքի ուղին առաջին,
Մե՛ր գիւղին մէջ եւ պարտէզին գեղեցիկ՝
Հետեւելով առականերու կարկաչին:

Գացիք միշտ վա՛ն եւ չըգացի՛ք փուշ ու ֆար,
Հողին վըրա թափած կըրակն ալ ամբան.
Հալածեցի՛ք՝ ուր որ մի ուլ, թիթեռ կար
Եւ ձեր ներքեւ մըջիւնները՝ նուրբ, մեռան:

Գացիք անվախ, մագըլցեցաք սար ու ծառ.
Ու երբ իջաք վերքով նախշուն, տափարին,
Մայրբն քուծեց՝ համբոյրներովն իր պայծառ.
Ոստոստեցիք նորէն վըրան խոտերուն...:

Ոտքե՛ր քոպիկ, դո՛ւք իմ ոտքե՛ր երջանիկ:

* * *

Ձեր ծակերն անգամ կը յիշեմ յըստակ,
Ո՛վ իմ կօշիկներ՝ պըզտիկ, հընօրեա.
Կարծես գըտեր եմ՝ անձայն կը խընդափ,
Մեծցած ու յոգնած ոտքերուս վըրա:

Գըտեր՝ կը գըգւեմ՝ անուշ, տըխրօրէն,
Եւ գո՛ւր կը քաղձամ անհընար մի բան,—
Մանկանա՛լ մէկէն, ձեզ հագնի՛լ նորէն
Ու նորէ՛ն ֆալել իմ գիւղի նամբան...:

Անունն անոր Կարսիկ էր. ան մեր գիւղն էր բարեբեր.
Հոն կ'երգէին ցընծագին՝ եօթը զուլալ աղբիւրներ:
Քովը նըստած մի սար կար, գըլխին մի վանք անտանար.
Վարը ձորին մէջ դալար՝ հօտը խաղա՛ղ կ'որոնար:

Ունէր հոգէ ան գիւղում՝ իմ հայրն ունէր հին մի տուն,
Որուն լոյսերն էին գոյգ ձէթէ նըրագն ու կատուն:
Ունէր արդար մի արհեստ, տըխուր խոհեր ու հոգսեր,—
Ճըպտոնեմով ուռնու գոյն գոյն կողով կը հիւսէր:

Կը հիւսէր, ու փոխարէն կ'առնէր ցորեն կամ գինի.
Վարպետ չըկար իր նըման, ո՛չ ալ խըմող անւանի:
Հոն տուն չըկար՝ չունենար իր կողովը, նոր կամ հին,
Կողով չըկար՝ չունենար քաղցըր ծիծերն այգիին:

Ես կը յիշեմ, մի տարի, բերքն առատ էր ու յըզի,
Սարքինաներ կոտրեցան՝ ծանրութենէն խաղողի.
Կուքֆի գացին, երեք օր, գա՛ցին հարսերն իսկ ծոցւոր,
Ամէն մէկու այտերուն՝ սէրն էր դըրեր վառ խընձոր:

Ա՛ն տարին էր. ան տարին ե՛ւ առատ էր մեր գինին.
Մի կոչումք կար, նոր փեսա կը գովէին, կ'օրհնէին.
Ան իմ եղբայրն էր ջահէլ, ծառի նըման էր ծաղկեր,
Ես կը յիշեմ, մեր տան մէջ, ան ի՛նչ ուրախ հարսնիք էր:

Ա՛ն օրն էր որ աչք ըրի՝ մեր աղջկան հարեւան .
Ծագեց ժըպիտն ամբշկոտ, սըրտին արեւն անըման :
Ա՛ն օրն էր որ հայրըս ծեր, փարչը ձեռքին կը պարէր,
Ես կը յիշեմ, ան ի՛նչ ծափ եւ ի՛նչ յուզած թըմբուկ էր :

Որմէ յետո՛ շուտ տըխրեց, լացաւ ետին կորըստին .—
Իր տունն առաւ վաշխառուն, պանդուխտ դարձաւ հէգ որդին :
Կը հիւսէր դեռ, կը ծաղրէր հիւսած տոգերս, անկատար,
Ու կ'ըսէր ինձ .— «դու խենթ ես, տոգերը քեզ հաց չեն տար» :

Հիմա, արդէն, ալ չըկան գիւղն ու այգին ան օրւան,
Իմ խեղճ հայրն ու նոր փեսան եղան հող ու գերեզման :
Երէկը՝ վառ մանկութիւն, յոյս ու երագ էր անուշ .
Ա՛խ, ան օրերն ո՞րքան շուտ դարձան հին յուշ ու մըշուշ... :

Զբփնա՛ղ աղջիկ, արդեօք գիտե՞ս
Թէ դու կ'անցնիս պոէտ սրբտէս.
Կ'անցնիս նըման ծաղկածըման
Եւ նոր հասած գինու նըման:

Կ'անցնիս շողուն եւ օրն բուն
Արեւ կ'ըլլաս դու իմ նամբուն.
Ու կը նայիմ ես քո ետին.—
Ինչո՞ւ առիք խելքն իմ սրբտին:

Հին պատուհան. ապակին այնպէ՛ս պըղտոր, անաբել:
Կանգներ է հոն մի աղջիկ. գեղեցիկ է, հագեթով:
Կարծես լինի որմին մէջ բացուած ծաղիկ ու տերել:
Փողոցը՝ լուռ ու տըխուր, կ'ուրախանա իր գոյնով:

Դուրս կը նայի: Մըտփին մէջ թերեւս հին կէտ մ'ունի.
Եւ թերեւս մի փափափ՝ իր սըրտին հետ միշտ խաղցող:
Անհանգիստ է. նըման է ճիշտ վանդակած թռչունի,
Որ կ'երագէ մի պուրակ, գարնանային վարդ ու ցօղ:

Ու ի՞նչ ժըպտի, կը շողա, երբ կը նայիմ ես անոր.
Կարծես կուտա պատասխան իմ աչքերուն՝ սիրո գող:
Բայց չի գիտեր, նայելով ես կը ստեղծեմ մի երգ նոր,—
Երբեք կըռւի, Գալիֆի՝ խեղճութենէն զինք փըրկող...:

Սեւանը տեսա քո աչքերուն մէջ,
Երկընքի նըման ծիծղուն ու ծալի.
Իմ հոգին ջընցեց անհամբեր մի տենչ,—
Եզերքին շինել տունն իմ հայրենի:

Տուն մը՝ որ վըրան պըտուղներ քափին,
Եւ արեւ իյնա ամէն պատուհան.
Երկու վառ սըրտեր՝ ջինջ լընի ափին,
Միշտ յուզուած մընան՝ ջուրերուն նըման....:

* * *

Տե՛ս սա մեղուն փոքրիկ, սիրուն,
Որ իր համար եւ փեթակին
Կը հաւաքէ ծաղիկներուն
Բոյրն ու փոշին կախարդագին:

Կը խայթէ քեզ, լեզուս ինչպէս.
Երկուքն ալ սուր, բայց անվընաս.
Երբ մեղր ուտես՝ պագնեմ քեզ ես,
Դու ցաւ ու քէն շո՛ւտ կը մոռնաս:

Տե՛ս իր նիզը, խիւղն անսահման,
Երբ կը ծըծէ քերթն իսկ յետին.
Կ'ուզեմ որ ես անոր նըման
Մեղու լինիմ՝ քո վարդ սըրտին:

Երա՞գ թէ մարմին՝ եկեր է կարծես,
Կը նայի ուղիղ՝ տըրտում աչքերուս.
Ու կ'ըսէ ինձ նա, — «որքա՛ն փոխուած ես,
Որքա՛ն տառապած՝ դու, ի՛մ գըրկէն դուրս:

Ձեռքը կը դրնէ փըլատակ ուսիս. —
«Մի՛նակ ես», կ'ըսէ, «դու, իմ վերջին ծառ,
Քո շուքին ներքեւ խաղցող մը չունիս,
Հասակիդ՝ նայէր՝ մագըլցէր, մեծնար...»:

Սի՛րտ իմ բընփուշ, ի՛նչ շուտ եղաւ տարիքդ յիսուն,
Դու մերթ լալկան՝ յար եւ նըման քո մանկութեան.
Իմ օրերուն եւ յոյզերուն մի՛րգն ես հասուն
Եւ արմատը՝ ծառ-հասակիս հողմատատան:

Երէկը վառ՝ նիշդ խըրխընջող մի երիվար,
Վարդեց ուժգին՝ ես հըպատակ իր արշաւին.
Ձեռքէս փախաւ՝ ձըգելով ինձ քամակէն վար,
Մագերուն մէջ մընաց նամբուն ներմակ փռչին:

Կը սիրեմ քեզ, կը գուրգուրամ անհունապէս,
Քո մէջ կեանքիս կարմիր առուն կը գըլգըլաւ.
Երակ բերնով անոր ակէն դու միշտ կ'ըմպես,
Խըմածըդ այդ թող անըսպառ, անուշ ըլլա:

Կը գուրգուրամ. ի՛նչ փոյթ՝ բընաւ քեզ չեմ տեսեր,
Մերթ կը յուզես՝ բայց ես գիտեմ որ յոգնած ես.
Եւ կը վախնամ քո մէջ դընել նոր իզձ ու սէր,—
Կըրնաս նայթիլ մէկէն տաքցած սըրւակի պէս:

Կը սիրեմ քեզ, սի՛րտ իմ բարի, սի՛րտ իմ աշուն,
Երգեր ունիս եւ երազներ բազմատեսակ.
Գի՛նու նըման ձըրի կուտաս դու ամէնուն,
Գոհ ես, ուրախ՝ եւ չես ուզեր գովք ու պըսակ...:

Այգիին լինէր աշմանագեղ՝ մեր հին այգիին,
Համբո՛յր տայի ամէն բերրի որթատունկին:
Ու կըքէի խաղողն անոր՝ ըստինքը մութ.
Արցունքն ուրախ՝ իմ մատներէն կաթէր պուտ-պուտ...

* * *

Սի՛րտ իմ պանդուխտ, մի օր կ'երթաս դու Երեւան
Ու կը մըտնես այգիին յըզի, բազմաբուրեա՛ն.
Մեր յոյսերու, ջինջ օրերու կեանքին համար
Նորէ՛ն կ'ըմպես՝ Հայոց գինին արեւավառ...:

Ո՛վ կոյս Մարիամ, բոյր իմ բարի, աննըմա՛ն,
Լըսե՛ սա իմ աղօթքը ջինջ, լալագին.
Դու որ սէր ես, յոյսի խաղաղ օքեւան.
Դու որ գիտես կընոջ մարմինն ու հոգին:

Գեղեցի՛կ եմ, տաքփաւոր եմ ու տըխուր,
Վարդի նըման՝ թուփի վըրա թառամող.
Ես մի ծառ եմ, չունիմ պըտուղ ու աղբիւր.
Ե՛ս անարեւ, ե՛ս անպարգեւ սերմ ու հող:

Եթէ սիրելն աններելի մի մեղք է,
Ուրեմն ինչո՞ւ դու Յովսէփին հարսնացար:
Ինչո՞ւ մարդը քեզ դարերով կ'օրհներգէ.
Քե՛զ՝ իբրեւ սուրբ եւ մի խաչաւած Աստծու մայր:

Եւ կամ՝ եթէ Սուրբ Հոգիէն յըզացար,
Ինչո՞ւ չի գար եւ իմ մէջ ալ բընակիր:
Ե՛ս ալ կոյս եմ, ծընիմ Յիսուս մը պայծառ,
Ուրախման, խընդան երկինք ու երկիր:

Գեղեցի՛կ եմ, մագե՛ր ունիմ մեղրի գոյն.
Ո՛վ պիտ' կըթէ քաղցըր խաղողն աչքերուս:
Ո՛վ կըբնա տալ գիրկ ու հանգիստ իմ հոգուն.
Սէրէն գատ կա՞ տարբեր Աստուած, տարբեր լոյս:

Սէրը սըրտի, կեանքի հունտ է, արեգա՛կ,
Ով որ չունի, նա խռպան է, անբերրի.
Նա մի վանք է՝ անուխտաւոր, անգանգակ:
Հսէ՛, ի՞նչպէս ապրիմ առանց համբոյրի:

Ես ի՞նչ ընեմ կուրծքիս խաչը՝ ցուրտ ու մերկ.
Հաւատքի տեղ յոյճ կա տակը, սըրտի ցոյ:
Հաւատքն ի՞նչ է.— անվերջ ցընորք, կոյրի ձեռք,
Մութ մի նոնի՝ հոգու խորքէն բարձրացող:

Ի՞նչ ընեմ սա մերմակ մոմերն ալ նիհար,
Որ պատրոյգին բոցէ լեզւէն կը մաշին:
Արձանիդ դէմ ես դարձեր եմ մի բուրվառ
Ու կորսուեր՝ մէջը խունկի մըշուշին:

Ներէ՛, դու իմ սա՛ խօսքերուն մըտերիմ,
Իմ աչքերուն, շրթներուն որ կը ցանկան:
Ներէ՛ ձեռքիս՝ որ քեզ նըման, ո՛վ քոյր իմ,
Կ'ուզէ բըռնել ձեռքը սիրտ եւ մանկան...:

Խաւար՝
վեր, վար...

Կ'անձրեւէ ուժգին.
Կը դողա, կուլա
իմ տան ապակին:

Հով:
Տերեւի շրթշիւն.
Եւ արդէն աշուն՝
Դուրսի կանքեղին
Լոյսին պէս դեղին:

* * *

Սիրո նաւակը մէկէն լըֆեցի.
Դարձաւ՝ ալեկոծ եւ կախարդ մի յուշ.
Գինով օրերու այդ փայտն արկածի,
Որ շա՛տ օրօրեց երազն իմ անուշ:

Փըշրեցա՞ւ արդեօք մի ժայռի դիմաց,
Թէ՞ կը թափառի՝ մինակ ու թափուր.
Կեանքի ծովին մէջ ես այնպէ՛ս յոգնած
Մոռցեր եմ արդէն հին սէր ու համբոյր

Վառ-վարդավառ, ուխտի նամբան երկար ու քար.
Բակն էր լեցւեր մի բազմութիւն եւ դեռ կուգար.
Ոտքը կուգար Բարձրահայեաց վանքի Սուրբին,
Անկէ հայցել ցաւեր բուժող հոգու արփին:

* * *

Սենեակը մեր գետնայարկ էր, հիմքը մի լեռ.
Ջորին նայող մէկ լուսամուտ միայն ունէր.
Փսեաք մը կար, կարծես լինէր փռոտ կածան.
Աթռներ՝ կաղ, երբ նըստեցանք՝ տառապեցան:

Մագաղաթեա գրքեր ունէր ծաղկագրւած,
Տըխուր էին եւ հընամեա՝ որքան Աստուծ.
Որմին կային ոսկեհամուկ կըտաւ սուրբեր,
Ճիշդ ներս մըտնող վանականէն մի քիչ տարրեր:

Ան խոկուն էր, կարծես սաղմոս կ'որոնար դեռ.
Իր աջն առինք, որ խունկի գոյն ու հոտ ունէր:
Գինի տըրինք, արիւնն Անոր բազմաչարչար,
Դէմքին ժըպիտ՝ խօսեցաւ կարն բաժակահառ:

«Երանի՛ր՝ ձեզ՝ որ ջահէլ էք,
Երագի մէջ դեռ կը փալէք,
Արդէն մըտած՝ սիրո ալքին.
Օրհնեա՛լ լինի համը միրգին:

«Օրհնեա՛լ լինիք ե՛ւ դուք, որդի՛ք,
Որ ազատ էք եւ յոյզ ունիք.
Զեր սրտերը թող վառ մըման
Աս հուրհըրան գինու նըման»:

Ու պարսպեցինք բաժակ ու փարչ կարկաչովագ,
Դարձանք իսկոյն մենք խաղասան եւ յուզած սագ:

Ինքն ալ հարբած՝ նիշդ մեզ նըման երգեց, խընդաց.
Հոգու մեռեալ լընի մէջ մի ֆար էր նետւած.
Յետո կարծես յիշեց դալար օրերն իրեն,
Ելաւ թեթեւ՝ ինչպէս ծուխը իր բուրվառէն:

«Օրհնեա՛լ որդիք, այդ ձեր ճայնով սրբոյս դըպաք.
Յարեաւ իմ մէջ բըռնի մեռած հին մի փափաք.
Այսպէս մի խաղ ես չեմ լըսեր երկար տարի,
Դեռ չեմ մոռցեր քէֆն ու վայելքն աս աշխարհի»:

Անհողաթափ՝ ձեռքին կապոյտ մի թաշկինակ,
Պար մ'ըսկըսաւ՝ հետն ալ մի երգ իր քրթի տակ:

«Անուշ մէգ է ծուխը խունկի,
Որուն մէջ ես կորսընցուցի
Աս իմ կեանքի օրերն ոսկի:

«Ծեր է, աղօտ՝ աչքը մոմի,
Ասես դեղին վերք է սըրտի,
Այնպէս մի վերք՝ միշտ կը ցաւի:

«Ա՛խ, երանի մոմը մարի,
Մարած սէրըս նորէն վառի.
Վառի, վառի երկար տարի...»:

* * *

Մինչ ձայնը մեր զարնըւեցաւ քար որմերուն
Ու դուրս գընաց, ինչպէս ձեռքէ փախած թռչուն,
Դիւթեց, բերաւ առաջինը մըշակ մը կաղ,
Որ կը սըրէր արեւի տակ բութ մի մանգաղ:

Ապա բերաւ զարմանազան ուխտաւորներ,
Վանքի բոպիկ խաշնարածն ու տընտեսը նեռ.
Ուլեր քերաւ եւ գառնուկներ՝ ներմակ, սիրուն,
Խոտ կար դալար՝ անոնց մատղաշ կընդակներուն:

Ոմանք շըւար, խըռով էին՝ ինչպէս անտառ,
Ու պռռացին՝ մի քիչ ցասկոտ եւ անպատկառ.—

«Է՛յ, վարդապետ, մեղա՛, մեղա՛,
Զե՞ս ամըչնար դու քո կարգէն.
Մօրուքդ անգամ, տե՛ս, կը խաղա,
Շան տըղաքն ալ ի՛նչ լաւ կ'երգեն:

«Սա ի՛նչ պար է, խըմիչք՝ կարգին.
Ըզգո՛յշ, խաչըդ գետին չիյնա.
Ով որ կախեց այդ քո կուրծքին,
Ան ալ քեզ պէս մի սատանա:

«Մենք ծափ գարնենք, դուն ալ խաղա՛,
Ո՛վ ամբարիշտ, ո՛վ աներես.
Այնպէս հարբած՝ քիչ կը մընա
Կին մը բըռնես ու համբուրես:

«Որքան կ'ուզես, դարձի՛ր, խաղա՛,
Վա՛յ աս վանքին, որուն մեծն ես.
Կարծես լինիս ջահէլ տըղա,
Այդ դու որո՞ւ աչք-ունք կ'ընես»:

Նա կանգ առաւ, սրբոց նակտի ակօսը թաց,
 Եւ անտարբեր, արհամարհոտ խօսեց յանկարծ։—

«Ինչո՞ւ ծագրել եւ մախատել մի վանական՝ կիսակործան.
 Իր խուցին մէջ երբ կը պարէ, կ'ուրախանա նիշդ ձեզ նըման:
 Աս աշխարհում ով պա՛ր չունի, մարմինն անոր մե՛ղկ է, տըխա՛ւք,
 Ով սէ՛ր չունի, մա միշտ չա՛ր է, գեղեցկին դէմ իր սիրտը կո՛յր:

«Ես ի՞նչ ըրի աս սեպ սարում, ձեզմէ հեռու հազար կանգուն.—
 Վառեցի լուկ՝ երկինք մայրդ, Տէրը փնտռող մումն իմ հոգուն,
 Որուն համար ուրացա ես մարմին ու կին, հոգը կեանքին,
 Մումի նըման որքա՛ն մերկ է, որքա՛ն լուռ է աս իմ հոգին:

«Վաճե՛ք ո՛չ թէ քարի գըլխին՝ մեր սըրտերում պէտք է շինենք.
 Որ չը լինինք շիւղի համար իրարու դէմ դաժան ու նենգ.
 Հոս խունկը որ գըմբէթն ի վեր միշտ կ'ամպանա՝ ծոյլ ու անուշ,
 Փըրկանք մը չէ, այլ մեր գործած բիւր մեղքերը ծածկող մըշուշ»:

Ու բորբոքած, հուրով լեցուն՝ ինչպէս բուրվառ,
Շարունակեց պարել, երգել աւելի վառ.—

«Լուսաւորիչ
Հայրապետին
Պատարագիչ
Թոռն եմ մըթին:

«Անոր նըման
Ես ալ ունիմ
Սէր, խընկաման,
Բայց կիմ չունիմ:

«Իմ սէրն յիմար,
Կարծես ծեր է.
Կարգիս համար
Ծում կը պահէ:

«Կարգն ի՞նչ ընեմ,
Ինձ կիմ տըւէ՛մ.
Սիրե՛մ, պագնե՛մ
Գիշեր-ցերեկ:

«Երգեց մի կիմ
Նոյնիսկ բորբոս
Թըլկուրանցիմ
Կաթողիկոս»:

Այնժամ բերին մի հարս այրի, վըզին ոսկի.
Տենչահասակ՝ կարծես լինէր նոնին վանֆի.
Աչֆերը հուր, յօնֆերը թուր՝ նիշդ քընակալ,
Բայց եւ կախարդ՝ ինչպէս գարնան արեւագալ:

Բերին բըռնի ու խնդրեցին.— «Տիկի՛ն նըւարդ,
Պարէ՛, պարէ՛, վարդավառ է, տօն է զըւարթ.
Տէրն ընէ քո արեւն երկար, ուխտը կատար,
Հոգո՛ւդ մատաղ, պարէ՛, դարձի՛ր դու անդադար»:

Որուն վըրա նոր մի փեսա՝ ձեռքին հինա,
Քաշեց նախշուն լայն գօտիէն հին մի գուռնա.
Քաշեց, փըչեց ու գիլ ձայնով կախարդական,
Ով վըրդով էր՝ ուրախացուց մանկան նըսան:

Ու խուցն այսպէս դարձաւ արդէն մի հարսնետուն:
Վանականի ուսին ցատկեց իր սեւ կատուն,
Վախէն մեծցուց շեշտ աչֆերուն դեղին ոսկին,
Մէկէն թըռաւ, փախաւ մէջէն խըրախնամֆին:

Մինչ հարսն առոյգ կը պարէր խօլ, օձագալար,
Յուզումներէն կը բըռընկէր ու բոց կ'ըլլար.
Սիրտը կ'այրէր անտուն, անկին վանականին,
Որ այդ նապուկ խինդէն արբշիռ՝ կանչեց ուժգին.—

«Է՛յ դու, տընտե՛ս, ո՞ւր ես, ո՞ւր ես.
Երբ մութն իջնէ՝ մոմ չը վառես.
Աս գեղեցիկ, շողուն այրին
Ջահն է արդէն մեր տանարին:

«Աս ի՛նչ յոյզ է, ի՛նչ կին տարբեր,—
Սըրտիս վըրա կայթող թիթեռ.
Ի՛նչ հասակ է՝ նուրբ ու փաշող,—
Հոգուս մէջէն անցնող մի շող:

«Տընտե՛ս, տընտե՛ս, լո՛յսը գըրկես.
Գինի՛ բեր շուտ իմ կարասէս:
Գինի ու սէր անուշ լինին
Աս խորոտիկ հարսի սըրտին:

«Իմ կարասը հին ու անգին,
Ջինջ մի լին է՝ ակը այգին.
Մէջն արծաթէ թասըս մըխէ,
Բե՛ր որ ձեռքէս՝ կուշտ մը խըմէ...»:

* * *

Սիճու վըրա բաղարջ ու միրգ, գինի բերին.
Վարդապետը թասը դըրաւ հարսի բերնին:
Կըզած մի մարդ, հոգուն մէջ ծեր՝ նախանձ ու ցաւ,
Զարկաւ ձեռքին ու թասն ընկաւ, անձայն լացաւ:

Լըռեց գունդան, լըռեց ծափի տարափն ուժգին,
Դեռ ինքն իր դէմ կը քըքջար լուսնոտ մի կին.
Կոչնակն յանկարծ հընչեց երկա՛ր, կողկողաճա՛յն,
Ու վանքն ամբողջ, ծառերն անգամ աղօթք դարձան:

* * *

Դիշեր կըրկին, ճիշդ նըման էր սեւ վեղարին.
Ուխտաւորներն իրարու մօտ գըլուխ դըրին
Լայն բակին մէջ, հասակին քով զանգակատան,
Ու քընացան արքուն Սուրբի ներկայութեան:

* * *

Մինչ դուրսը լուռ դեռ կ'որոնար հօտն անխըռով.
Երկինքն էր գով՝ աստղերու ջինջ ողկոյզներով.
Միայնութիւն, անդորրութիւն վանքին, սարին,
Զորն ալ վարը՝ մի դիւթական խորհուրդ խորին:

Այդ ուշ ժամին՝ լուսինն ուրախ տըխրեց մի պահ,
Մութը դարձաւ աւելի կոյր ու գազտնապահ:
Ու լըսեցինք մըմունջ մը խոր, պաղատագին՝
Դուրսէն կուգար, լուսամուտէն՝ մեր սենեակին:

— «Տա՛ր ինձ հեռուն, աչքերուդ հետ՝ կրակի գոյն,
Ու քոցն անոնց քափէ վրբան իմ ցուրտ հոգուն.
Տա՛ր որ ապրիմ, մեռնիմ ներքեւն աւ յօնքերուդ,
Փոխան վանքի կամարներուն տըխուր ու մութ:

«Ես քեզ համար կ'ուզեմ լինիլ մի սերմնացան
կամ որմնադիր եւ կամ աշուղ գեղեցկաձայն,
Լինիլ հօտաղ՝ քան ծոյլ, ամուլ մի ժամաբար
եւ պըղտորել երակներուս առուն վարար:

«Ձեռքերըս որ կողքն են դարձեր Յայսմաւուրքին
Նոր կը հըպին կընոջ մարմնի կախարդագին.
Շրթունքներըս դեռ նոր կ'ըմպեն այսպէս բերան,—
Ասես հո՛ւր է, մայրած ու՛րռ է մեղրածորան»:

* * *

«Ես այրին եմ մի մեծատան,
Պարըսպապատ ծեր ոստանի.
Ունիմ հանդեր ու մըրգաստան,
Քովէն Տիգրիս գետը կ'անցնի:

«Ունիմ ե՛ւ յոյզ, աւելի խոր
եւ լալագին՝ քան գետը հին.
Ճի՛շդ նըման է իմ վանահօր
Համբոյրէ գուրկ մինակ սըրտին:

«Դուն ինձ համար՝ ուխտըս կատար.
Թո՛ղ քե՛զ լինի՝ ինչ որ ունիմ.
Կեանքիդ ուղին դու նոր գրտար,
Ես քո գրտնոդ սիրոյն մեռնիմ...»:

* * *

Մի գըմբէք կար բարձրահայեաց, խորհրդաւոր,
Դարերն անոր եղեր էին միշտ ուխտաւոր.
Կը նայէր վար՝ համբուն բարակ, օճագալար,
Փախչողներուն շեշտ կը նայէր, խիմդէն կուլար:

Փախչողներուն՝ վանականին ու Այրիին,
Որ խունկ ու մոմ իրենց ետին ձրգեր էին.
Ու կ'երթային կեանքի քաղցր պըտղաւորման,
Արա՛գ, ուրա՛խ՝ այգի մըտնոդ մանկան նըման:

ԼԱՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Մ Տ Ե Ր Մ Ա Կ Ա Ն

ԱՐԾԱԹԻ ԱՂՈԹՔ

«Կը յիշե՞ս, ո՛վ Տէր, որ ահեղօրէն,
Դու եկար ու գիս
Դուրս վըտարեցիր քո հօր տանաբէն...

«Մարդիկ ծաղրեցին ու մեղցուցին քեզ,
Որ հո՛ն մընամ ես...

«Այն օրէն ի վեր՝
Ինձմով կը շինեն քո խաչն ու անդրին,
Կ'ընեն վաճառքի շահաւէտ իրեր,
Եւ մի՛շտ գորավիզ երգօրի սուրին...

«Գիտե՞ս, ինձ համար
Քանի սերունդներ ըրեր են գերի
Եւ կապարահար...

«Երկիրն են ըրեր խաչ ու գողգոթա
Քո սէրը չըկա՝ տըկարին գրքա...

«Եւ ամէն անոնք որ քեզ կ'աղօթեն կամ կը գանգատին,
Զը՛ հաւտաս. սո՛ւտ են.
Եթէ գաս՝ նորէ՛ն գեղարդ կը մըլսեն քո բարի սըրտին...

«Քահանայապետն անգամ ծեր ու նեո,
Առանց արծաթի տանար չի մըտներ...

«Բեհեզ է հագեր, դարձեր թագակիր,
Մի՞նչդեռ դու անտուն ու բոսիկ էիր...

«Տէ՛ր, ներէ՛ ինձի,
Որ քեզ գիս պաշտող
Մարդուն մատնեցի...»

Օրե՛ր անհուն, օրե՛ր պէս-պէս,
Որ անդադար եւ անգանգատ,
Կուգաք, կ'անցնիք միշտ առջեւէս
Ու կը լինիք անուշ հեֆեսաք:

Կ'անցնիք՝ ամպերն աչքեր ըրած,
Աչքեր, պըղտոր, այնպէ՛ս տըխուր,
Որ կը յուզուին. կ'իջնէ յանկարծ՝
Հիւզ-նիւզ անձրեւ, լաց ընդհանուր:

Կ'անցնիք՝ պայծառ, բարձրահասակ,
Իբրեւ թափօր, ուրախութիւն,
Ձեր գըլխին վառ լոյսէ պըսակ
Ձեր գիրկը լի միրգեր ժըպտուն:

Կ'անցնիք, կ'երթաք դուք սուլելէն,
Ե՛ւ կիսամերկ, ե՛ւ դողահար.
Ժամերն արագ ձեզ կը հըրեն՝
Աշնան դեղին բըլուրէն վար:

Կ'անցնիք՝ ծանրը եւ անարին.
Ծերացած էք, գետին կ'իյնաք.
Ու կը փռէք իմ ոտքերուն
Ձեր մարմինը՝ ցուրտ ու ներմակ:

Կարծես թէ իմ ոտներուն տակ գիւղացի՝
Թաւշականաչ մեր հանդերը չեն եղեր,
Այլ փարածեփ սա մայքերը փողոցի,
Վերելակը՝ որ կը սողա շէնքէ վեր:

Կարծես թէ ես մարդը միմակ չեմ տեսեր,
Այլ ըշտապող, արկածալից բազմութիւն.
Գետնին վըրա, գետնին ներքեւ անիւներ,
Քաղաքն ամբողջ՝ ծովի նըման՝ միշտ արթուն:

Եւ չեմ տեսեր տնակըս հին ու խոնարհ,
Այլ բոցաներկ աշտարակներ մարմարեա,
Որ կը վառին, ծուխ ու մոխիր չեն դառնար.
Իսկ շինողը որմերուն տակ կը մուրա...:

Բըլուրին վըրա՝ սենեակ մը հին տուն,
Դուռը կիսաբաց.
Կարծես անհամբեր կը սպասէ մէկուն...:

Ու ներս կը մըտնեմ: Շիրմի պէս լուռ է:
Կը սկըսիմ խոկալ.
Բընակիչ չունի՝ ինձ դիմաւորէ,
Լինի հիւրընկալ...

Հետքը կա միայն՝
Ծերի մ'անկեցնողան:
Իր նըկարն ահա.
Բայց ո՞ր է արդեօք
Մարմինը հիմա:

Նա կը նայի ինձ ու կարծես կ'ըսէ...
«Դո՛ւ ալ կը դառնաս
Մի որմի վըրա ըստեր ու երագ»...

Աթոռներ տըկար եւ աղաչաւոր,
Ուրախ են կարծես՝
Իմ ոտնաձայնէս:
Հի՛ւր կ'ըլլամ մէկուն, ամենուն անտէր,
Եւ կը մըտածեմ,
Թէ վերջին անգամ հոս ո՞վ էր նըստեր...

Եւ կաղ դաշնամուր՝
Ոսկորը տըխուր.
Մատներուս ներքեւ իսկոյն կը հեծէ,
Այնպէ՛ս զարմացած.
Կը յիշէ գուցէ
Մի ուրիշ երգի մատները մեռած...

Քարէ խընկաման,
Դեռ մէջն է լըման՝
Մոխիրը խունկի,—
Անիւնն աղօթքի...

Կօշիկներ յոգնած եւ մի ցուպ տըրտում՝
Անյայտ ոտներու,
Իբրեւ յիշատակ,— կենսագրութիւն...

Եւ գորշ վառաքան՝
Փայտերը վըրան.
Պառկած գիրկ գըրկի,
Կ'երազեն լուցկի...

Զեմ գիտեր, ինչո՞ւ իմ մէջ կը ծընի
Մի իդճ ամայի,—
Կ'ուզեմ հոս մընալ
Եւ այս խըրճիքին քընակիչ դառնալ.—
Քաղաք ու անիւ չըյիշե՛լ, մոռնա՛լ,
Մա՛րդն իսկ ուրանալ:

Առո՛ւ վընիտ ու պաղպաջուն,
Նըմա՛ն ես իմ մանուկ երգին.
Ալեակներըդ՝ մի խումբ թռչուն՝
Կը նըուողեն կախարդագին...

Կը նըուողեն, կ'անցնին կ'երթան.
Մինչ ուրիշներ կը հաւաքին.
Հոգիս՝ կարօ՛տ ուրախութեան,
Կ'իյնա մէջը քո հըրմուհին...

Գիտե՞ս, մի օր, մի՛շոք քեզ նըման,
Բաժնըւեցա ե՛ս ալ ակէս.
Դարձա անտուն, քափառական:
Ես լըներ եմ, իսկ դու կ'երգես...:

Ներկան՝ մակերեսը ապագային.
Աչքերն ապառաժի կը հանդիպին.
Տեսնել անհրճաբ է, լուկ կ'երագեն՝
Բաներ որ պիտի գան անյայտ ՆԵՐՍԷՆ:

Ներկան՝ շօշափելի կէտը սերմի,
Զուին, գոյացութեան մէջ կ'ընկըղմի.
Խոտի շեղք մը պըզտիկ, սիրտ մը լալէն՝
Յանկարծ լոյսի պէս դուրս կը ժամանեն:

Բոյսը կ'անի՝ վըրան հողին ճաղատ,
Մարդը կը շինէ իր բաժինը՝ պատ.
Բարձրը՝ հազար անգամն իր հասակին,
Բայց միշտ վար կը փաշէ մի բան հոգին:

Կ'ընկնին՝ արցունքի պէս կ'անհետանան,
Ծանօթ՝ գերեզմանի փարով միայն.
Այսպէս, կ'երթան փըտիլ ու միանալ
ՆԵՐՍԷՆ՝ բացակայող կեանքին դարձեալ....:

«Թըռչո՛ւն եղիր՝ ձիւնափետուր,
Դո՛ւ, տընագո՛ւրկ պանդուխտ որդիս.
Արեւին հետ թըռի՛ր, եկո՛ւր՝
Ճամբուդ վըրա լացող սըրտիս»:

Մայրըս այրի՝ կարօտագին,
Այսպէս գըրեց վերջին անգամ.
Նա կը սպասէր որ իր գըրկին
այգեկութէն առաջ դառնամ:

Նա յիշեցուց ջրհորը հին,
Երանաւէտ մեր սարքինան.
Իմ մագըլցած խընձորենին
Ու ծիրանին մեղրածորան:

Նա յիշեցուց եւ դեռ ինչե՛ր.—
Հասակն աղւոր աղջիկներուն.
Անոնց ճայնով ինձ կը կանչէր՝
Մեր սեմին հին, իր աչքերուն:

Մի օր ինքն ալ դարձաւ նամբորդ՝
Անապատի, կոտորածի.
Ես՝ աս կեանքին մէջ խորտուբորդ
Նամակն անգամ կորսընցուցի:

Ք Ո Յ Ր Ս

Մեր տան դիմաց եւ արեւին՝
Մի աղբիւր կար մըշտակարկաչ .
Կար մի ջրւոր ծաղկամարմին՝
Մէկը երգ էր, միւսը՝ կակաչ :

Այդ իմ ֆոյրը ո՞ւր է այս օր,
Նա ալ գընաց որբ, անկայան .
Գընաց, եղաւ փրստր-փրստր՝
Իր գեղեցիկ կուծին նըման :

Երբեմն, այնպէս, ձեր մասին կը մտածեմ տըխրագին,
 Ո՛վ եղբայրներ հեռաւոր, բայց իմ հոգուն այնքա՛ն մօտ:
 Կը գրծեմ ձեզ, կը բըռնեմ քուր որժովն իմ մըտքին.
 Երբեմն, այնպէս, կ'ըլլամ ձեր ըստերներուն իսկ կարօտ:

Կը մըտածեմ թէ՛ կ'ապրի՛մ կամ անշիրիմ մեռեր է՛մ.
 Դո՛ւ՛մ՝ որ մեծցա՛մ ինծի հետ, տունկի նըման արեգդէմ,
 Դո՛ւ՛մ՝ որ բերի՛մ մեր գիւղի աղջիկներուն սէր ու երգ:
 Երբեմն, կարծես, ձեր ետեւ ըշտապ-ըշտապ կը փալեմ:

Խօսիլ կ'ուզեմ եւ խնդրել որ ներէ՛մ դու՛մ, թէ՛ եւ ուշ.
 Աս իմ լեզւին այնքան սուր, այնքան վիճող, կըռւագան,
 Որ թերեւըս դարձեր է ձեր սըրտերը տանջող փուշ:

Պատմել նամբաս՝ մեքենա, հոգիս՝ տըխուր ու տարբեր.
 Հաւատացէ՛մ, վըշտերըս մօռցեր եմ եւ ու կուլամ
 Ձեզի համար, որ ինձմէ, գիտեմ, շա՛տ է՛մ տառապեր:

Դուրս կը նայիմ պատուհանէս՝
Դըրացի մի ծըխնելոյցի,
Ու ծուխին որ կը մագըցի:

Կը ցըրւի ան ամենուրեք.
Օրերուս պէս՝ ետ չի դառնար
Իր ըսկըսած տեղին երբեք

Եւ ակամա կը մըտածեմ՝
Գերեզմանի քարի մասին,
Որ հասակն է ծըխնելոյցին:

Երբ երկինք նայիմ
Այնպէս կը գգամ թէ՛
Աշխարհը ձոր է .

Եւ աս ձորին մէջ
Ամէն կողմ սկիզբ , ամէն կողմ վախճան՝
Իսկ չտեսածըս անուշ , անվերջ ճայն
Որ ինձ կը կանչէ .

Այն օրէն ի վեր
Որ իբրեւ սկիզբ ,
Զորին մէջ եկա ,
Քալել սորվեցա :

Ես մերթ ճանճրացած աս ձորէն անծայր ,
Կը մագըլցիմ լուռ , բարձրաբերձ մի սար :

Ինձ հետ են նորէն
Ծովը եւ հովը , ծառն ու ծաղիկը ,
Եւ թըռչունն անգամ որ կ'անցնի վերէն . . . :

Դառնամ հիմա, իմ օրեր, խաղաղութի՛ւն ըսեմ ձեզ.
Դու՛ք որ մեռաք ամէն օր՝ աշխարհ գալէս ըսկըսեալ,
Ու կը մեռնիք տակաւին.— անիւնը ձեր դէզ առ դէզ
Մըտփիս վըրա կը մընա՝ իբրեւ երազ ու անցեալ:

Դառնամ, արցունք թափեմ ես՝ գերեզմանին վըրա ձեր.
Դո՛ւք մանաւանդ, որ ինկաք դեռ ծաղկատի, հերարձակ.
Դո՛ւք որ իմ սէրն երգեցիք, մարդոց համար լոյս իզձեր,
Դո՛ւք որ հացի կըռլին մէջ թուք ու վերքեր ըստացաք:

Դառնամ անուշ յուշերով, դառնամ հիմա իմ ետեւ
Ու ըսեմ ձեզ ի՛նչ մընաց.— օրեր միայն համըրւած.
Որոնք պիտ' գան մեռնելու իմ աշնան մէջ կարնատեւ
Եւ թերեւրս լինելու վերջին պատկեր, արարւած:

Դառնամ հիմա, դառնամ ես, խաղաղութի՛ւն ըսեմ ձեզ...:

— Սա փայտերը, պողպատները
ինչո՞ւ այսպէս
Դու իրարու ծիր կը գամես:

= Նաւ կը շինես...

— Ծովի՛ն մայէ, ծովի՛ն անծիր. միշտ կը շարժի
Ու կը փըշրէ մակատն անգամ ապառաժի:
Նայէ՛ սա քաղաքի գամին եւ ատաղձին,—
Կըրնա՞ն յաղթել ակիւններուն ահեղածին:

= Ակիւնները պիտի փըլին, հըպատակին
Մարդու մըտքին ու բաղձանքին.
Եւ իմ մաւը պիտի մեղքէ ջուր ու մըշուշ,
Ափ պիտ' հասնի. ի՞նչ փոյթ քէ ուշ...

ԲԱԺԱՆՈՒՄ

Շոգին ամբարուած՝ ժիր կը բառաչէ .
Քարափը՝ կարծես սարսափած՝ մէկէն
Թո՛ղ կուտա ձեռքէն
Պարանը նաւուն, ոտքերն ամէնուն :

Եւ ծովին ներմակ ուսերուն վըրա ,
Նաւն ընկեր , կ'երթա .
Մինչ ես՝ հեռացող մի ձեռքի փոխան ,
Թաշկինակըս քաց
Բըռներ եմ , մեռած տատրակի նըման :

Այս հողէն վեր
Քո տաճարը կը փընտռեմ ու չեմ գըտներ:
Անոր ճամբան իմ հոգուն մէջ է, կ'ըսեն,
Շինած՝ մըտքի եւ աղօթքի հին Յոյսէն:

Բայց, Տէ՛ր,
Իմ հոգին ալ
Ձեմ գըտած դեռ...

Եւ անծանօթ եմ տաճարի, լոյսի.
Լեզուս չի գիտեր՝ ի՞նչպէս պիտ' իօսի
Քեզի...

Հո՛ղ եմ,
Մա՛րդ եմ.
Ե՛ս ալ սիրտ ունիմ, իզձեր քիւրաւոր.
Կըբնան ընել ինձ արդար, մեղաւոր:

Բայց, Տէ՛ր,
Երբ սիրել գիտեմ,
Ինչո՞ւ աղօթեմ...

Կը խորհիմ' քեզ գրկեցի, մագըցեցա նոյնիսկ մերկ,
Այն օրէն որ դու քուսար, խանձարուրիս մէջ խոնարհ.
Մերթ սահեցա ոստերէդ եւ ստացա ցաւ ու վէրք'
Մայրըս գըթած բռնեց գիս, որ չը վախնամ, չիշնամ վար:

Որքան բռնեց, զօրացա եւ զօրացաւ ինձմով ինք.
Տըկարուքիւն ու կասկած առաւ անփորձ հոգիէս.
Ու անումիդ համար նա եղաւ տաժանք երջանիկ.
Որ օր մը դու գրկիկն մէջ կարմիր խրճճոր մը ձրգես:

Յետո՛ւ ե'ս ալ քըրտինքով ջըրեցի քեզ օրն ու բուն,
Հասակ առիր սիրագեղ, աչքըս նըստաւ շուֆիդ տակ.
Եկան ամառ ու աշուն՝ միրգ չը տըւիր ինձի դուն,
Որ սըրտի'ս մէջ պահէի՝ որպէս ծըպիտ ու վաստակ:

Կուգա ձըմեռ. կը լինիմ' քեզ բռնելու անկարող,
Ու կատարէդ ես կ'իշնամ' կոտորած նիւղի մը նըման:
Ի՞նչ կը մընա, բայց, ետիս, — գէթ իմ երգը մընա քող,
Իբրեւ ինձմէ տըրած քերք եւ շառաւիղ իմ անւան...:

Մի գետ կա ծեր, որ կ'անցնի ծովաց դաշտէն բարերեր,
վըրան մանուկ յուշերուս ոսկի կամուրջն եմ կապեր.
Եփրատն է ան, մի'շտ վարար, օձի նըման գալարուն,
Որուն ակը աչքն է ջինջ՝ մեր սուրբ հողին, պապերուն:

Շատ եմ վագեր ասին ի վար, նետեր իր մէջ միրգ ու ֆար,
Եւ կամ դիտեր՝ կարաւանն ալիքներուն խելագար.
Դիտեր՝ Մաստառ լեռը սէգ.— Աստծու հասակն այդ վըսեմ,
վագող ջուրերն ուսերէն՝ կարծես հիմա կը լըսեմ:

* * *

Սա Ապրիլեան գիշերին նորէ'ն տըխուր եմ, մա'յր իմ,
Ու գիշերի նըման խոր ես քո մասին կը խորհիմ.
Գետի մասին՝ որ խարխուլ մի նաւակով անցա ես.
Ճամբուս վըրա պանդուխտի՝ ան քո արցունքն էր կարծես:

Կը խորհիմ որ իր ասին չարչարեցին քեզ անվերջ.
Չը դիմացար ու մէկէն անհետացար անոր մէջ.
Անհետացաւ ե'ւ քեզ հետ մի խանձարուր լալագին
Որ հէգ քոյրըս դըրած էր մանկակարօտ քո գըրկին:

* * *

վըստահեցաւ իր որդին քո խընդրանքին ու լացին,
Երբ մարդիկ գիծ, գերեվար ձեզ մըտրակով բաժնեցին.
Սիրտըդ ըրիւ օրօրաց, լիքն ի բերան կաք ու գուր,
Ու ֆալեցիր աչք աչքի՝ անորն արեւ, ֆուկըդ մուր:

Քալեցիր խոնջ, մինչեւ որ ալիքներուն մէջ պըզտոր
Բաժնըւեցաք ե՛ւ դուք ալ՝ տարագրուած մայր ու թոռ :
Բայց թէ ի՞նչպէս գործեցիր մեղքն այդ անծայր, անըսպառ,
Դու որ բարի էիր, Մայր, մըրջիւնին իսկ չըզըպար :

Լոյս չը տըւա՞ւ իր հոգին մէկէն մըթնած քո խըզնին,
Խընայէիր գէթ անոր՝ զաւկիդ պըտդին առաջին .
Խընայէիր, թող մեծնար՝ անապատին մէջ խոպան,
Մի՛այն մեծնար ու գուցէ մի օր գըտնէր իմ նամբան :

Բայց այդ եղաւ անհընար . եւ ահաւոր մահէն ձեր
Հին օրերուս գետն հիմա յոյզ ու արցունք է դարձեր .
Ու չի ցամփիր, մի՛շտ կ'անցնի տըխուր ձորէն իմ սըրտի,
Ամէն տարի, այս օրը, նա կը շատնա, կը յորդի . . . :

ԼԱՐ ԵՐՐՈՐԴ

ՓԵՌՔ ՈՒ ԱՐՑՈՒՆՔ

Կը սիրեմ քեզ յոյժ, իմ լեզու՛ն անուշ,
Դու լոյս հընաւանդ, մի գանձ թանկագին.
Դարեր նեղեցիր, քամի ու մըշուշ,
Եւ եկար գըտար ինձ մօրքս գըրկին:

Կը սիրեմ քեզ յար. ու ծայրէ ի ծայր
Կը յիշեմ հիմա գիրքը ծաղկոցին.
Բառերն աղամանդ՝ աստղի պէս պայծառ,
Որ մըտփիս դըպան ու լեզուս բացին:

Ապա կը յիշեմ երգն ագատութեան՝
Սորվեցուցիր ինձ դու առանց վախի.
Ի՛նչ փոյթ թէ տանջեց զիս բանտի շրջքան՝
Վըրան ժանգ կապեց մօրս արցունքն աղի:

Մի օր թողուցի հէգ մայրս ու այգին,
Երկուքն ալ դեղնած, դարձիս թերհաւատ.
Երկիրը գացի ոսկուն ու մեղքին՝
Զը կըրցի ճըգել հոն հիմ ու արմատ:

Եւ ուր որ գացի՝ դէմքս ելար դուն.
Քո ամէն բառէն կարծես կը բուրէր
Իմ տընակը հին ու հացը ժըպտուն,
Իմ մանկութիւնը, որ եղաւ աւեր:

Գացի, սըրտիս մէջ պռէտներ քազում,—
Գուսանները մեր լալկան կամ արի,
Որոնք երգեր են հիւանդ մի յուզում
Կամ զարնող քազո՛ւկ արնոտ պայֆարի:

Գացի, ձայնիս մէջ մի խաղ շինական՝
Առած գութանէն, հունձֆէն անըսպառ,
Խընձոր այտերէն Հայոց աղջըկան.
Քո խաղը սէր է, ե՛ւ գինի, ե՛ւ պար:

Կը սիրեմ քեզ խոր.— քե՛զ, Բա՛նն իմ հըգօր,
Կը տանիմ ինձ հետ ես ո՛ւր ալ երթամ.
Քո քափառական մէկ լարն եմ այսօր,
Իմ լեզո՛ւ փաղցըր, իմ լեզո՛ւ փարթամ:

Կը տանիմ, կուտամ գանձերդ անգին
Մանուկներո՛ւդ վառ՝ որ կան ու պիտ՝ գան.
Պռէտը կ'ըլլամ Նայիրի կեանքին,—
Երկրի՛ն իմ ազատ, լոյսի՛ն յաղթական...:

«ՅԱՅԳԱԼՈՅՍ»ԻՆ

(Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ)

Տարիներ վերջ, տարիներ, սա ի՛նչ անուշ երեկո,—
Դու՝ գրբերուս մէջ օտար, յանկարծ աչքիս կը փռթփիս։
Կարծես երէկ թողուցի ծննդավայրն իմ եւ քո,
Առնելով քեզ, պահելով դարակիս մէջ ու սըրտիս։

Ամէն տողըդ սիրելի՛ ինձ ետ տանող վառ ուղի.—
Մըտքով ըշտապ կը փախմ, ըզմայլանքէս չեմ յոգնիր.
Կարծես արդէն կ'երեւին ծուխն ու բարտին մեր գիւղի,
Աւա՛ղ, չըկան. ես ու դու մընացորդ եմք, տարագիր։

Ու կը փախմ, կը վագեմ յուշերուս մէջ ցաւագին,
Դէմքս կ'ելլէ Նա տըխուր. ես իր մասին կ'ուզեմ լուր։
Կ'ըսեմ անունն իմ գիւղին, ինք հիւր կ'ըլլար գինիին.
Կ'ըսեմ՝ նորէն Գիրը Մեր կը սերմանւի ամէնուր։

Կ'անցնի ինչպէս մի երա՛գ, մի լոյս՝ արագ ու անհաս.
Մինչ ծաղկաւէտ քո բառերն արտասուքէս կը թըրջին։
Ու կը խորհիմ, ո՛վ մատեան, մի օր անտէր պիտ' մընաս.—
Լեզուս չունի շառաւիղ, իմ տան բեկորն եմ վերջին։

ՔԵՐԹՈՂԴ ՄԵԾ

Ես ունէի ժառանգ մ'անգին՝ մըտփիդ ոսկին.
Մի նամակ էր, որ բաժանման մըշուշ ժամուն՝
Մոռցա իմ մօր արցունքին մէջ եւ տընակին:

Որուն համար մերթ լալու չափ կը տըխրիմ ես.
Բայց սըրտիս մէջ իր սերմանած խօսքերն անհուն
Դեռ կը ծլլին՝ հայրենական ցորենին պէս:

Գիրքդ բարի, զըրկած էիր Բըրգնիկ գիւղէն.
Այնպէս շէն էր՝ միրգի կողով կարծես լինէր.
Ես կարդացի՝ քըռչող լեզուով անյագօրէն:
Այն օրերուն իմ առաջին երգն էր ծըներ:

Անոր փոխան ունիմ հիմա երկու մատնան.—
«Յեղին Սիրտը» եւ «Հեքանոս Երգեր»—ըդ մեծ
վըրան կուլան քո ահաւոր խաչելութեան
Եւ իմ մըտփին, որ քընարիդ աշակերտեց...:

ՇԻՔ ՄԸ ԱՐՑՈՒՆՔ

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻշատակի՞մ՝

Յաւէտ դալա՛ր, յաւէտ անգի՛մ:

Միշտ վառեցաւ, ըսպառեցաւ լոյս մը մըտփի,
Հայրենական տանաբէն դուրս, ուղեկորոյս.
Մուֆը իջաւ, փակեց ամէն դուռ ու հոգի.
Դագաղ մ'անցաւ՝ հեռու ճամբէն խորհուրդներու:

Դագաղն անցաւ, վըրան վարդե՛ր, բի՛ւր արցունքներ,
Բայց ո՞ւր գընաց, կախարդական ո՞ր լուռ կէտին.
Այդ հողն օտար ըզգա՞ց արդեօք որ ներս կ'առնէր
Գաղափարի մե՛ծ ու հըպա՛րտ վըտարանդին:

Սո՛ւրբ է հողը, ամէն կեանքի այդ ապագան,
Որուն ներքեւ այժըմ պայծառ մեռել մը կա.
Ես՝ իր մըտփի որդին տըրտում, թափառական,
Այդ հողն ըլլար, ծունկի գայի անոր վըրա...:

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ

(ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՈՂՋՈՅՆ)

Դու բարի՛ եկար,
Տըխուր օրերու թանկագի՛ն նըկար:

Սա ի՞նչ ֆակատ է.—
Ճի՛շդ մագաղաթ է:

Սա ի՞նչ աչֆեր են՝ որ ա՛լ չեն նայիր.—
Ճի՛շդ խունկի մոխիր:
Օր մ'անոնք տեսան տանջանքը մարդուն, ցուրտ փամին մահւան,
Ու լացին, տըւին քն վառ ուղեղին մի վերք անդարման:

Ի՛նչ մատներ թօշնած՝ որ կուրծփիդ ընկեր, ընդմիշտ կը հանգչին,
Ո՞ր դաշնամուրին վըրա ձըգեցին քն քրքը վերջին:

Ի՛նչ ոտքեր վըտիտ՝ կը դառնան օտար ուղիէն երկար,
Հոն կոխկըռտելով տատասկ ու կայծփար:

Դու բարի՛ եկար, վարդապե՛տ ձայնի, պատմութեան մատնի.
Քո մեռած սըրտին թո՛ղ թեթեւ լինի,
Թո՛ղ ծաղիկ լինի՝ ազատ ու ուրախ հողը հայրենի:

Հի՛մա, վարդապե՛տ,
Կը գգա՞ս մեր աչֆին անձրեւն անհամբեր՝ որ լո՛ւռ կը թորա
Սա քն տանջըւած ուղեղին վըրա:

Յետո կը լըսե՞ս ճիշդ մի ֆիչ անդին՝
Ծանօթ ձայները մեր կեանքի սրբոսին։—

Մետաֆս առաւօտ, սարեր վեհափառ,
Արքընցոյ դրոներ, ափորի ծափեր,
Մէկէն դուրս վագոյ զըւարթ մի բարբառ.
Մի օր քն լեզուն անով էր արբեր:

Ճիշդ մի ֆիչ անդին՝ ջուրեր կարկաչուն,
Հավիտ գովարար, սրբինգ ու ոչխար,
Եւ ծառ գոյնըգոյն, նըւոռուն քըռչուն,
Աղջըկան խընդուֆ՝ վընիտ ու երկար:

Ճիշդ մի ֆիչ անդին՝ եզներ հաստիրան,
Գարնան վարուցան, ակօսներ ծըփուն.
Եւ յետո յարդոյ ոսկի լինն ամբան,
Մահիկ մանգաղներ՝ հընձոյ օրն ի բուն:

Ճիշդ մի ֆիչ անդին՝ հըրավառ բաժակ,
Տաղաւար ու պար եւ քըմբուկ ուժգին:
Այս քիւրը հին ու բազմատեսակ.
Որ լարերն եղան, քն անուշ երգին:

Դու բարի՛ եկար, վարդապետ Երգի Հայոց Աշխարհի:

Հիմա որ ես մըտեր եմ պուրակիդ մէջ գոյնգգոյն
Ու կը նայիմ հըմայւած, որպէս բուրդ տանարի,
Կը գգուշանամ չըդըպիլ ծաղիկներուդ ո՛չ մէկուն,
Որովհետեւ լոյսի պէս անոնք կոյս եմ ու բարի:

Բայց աչքերըս՝ անհանգիստ, քիթերներ եմ խօլավար.—
Սա ի՞նչ շուշան՝ հրեշտակ, սա ի՞նչ մեխակ, մանուշակ:
Ո՞րքե՛կ գըտար հունտերը այսֆան ազնի՛ւ, այսֆան վա՛ռ.
Պարտէզիդ մէջ ափ մը հող չես քողուցեր անմըշակ:

Սա ի՞նչ մարմանդ, ջինջ ջուրեր՝ որ կը վագեն խընդագին,
Եւ ի՞նչ ծառեր, քարս միրգեր, հակած մինչեւ իմ նակտիս.
Դարձար մըշակ հոգատար, ինչպէս մի հայր իր գաւկին,
Որ՝ օր մը գոհ եւ ուրախ, անոնց շուֆին տակ նըստիս:

Այժմ արդէն աւարտած՝ ամէնն ըրած կատարեալ,
Դու լալու չափ յոգներ ես, բայց երջանիկ՝ անոնցմով.
Անոր համար կը լինիս անցորդներու հիւրընկալ
Ու կ'ուզես որ անպըտուդ չըմընա ո՛չ մէկ կողով:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

Մեր պուրակէն կանուխ ժամին,
Մանուկ մ'անցաւ երագային.
Սըրինգ ունէր իր շըրթներուն,
Իր շըրթները՝ վերք ու արիւն:

Անցաւ, գընաց անվերադարձ,
Պուրակին մէջ երգը մընաց.
Երգը գուլալ, ջուրի նըման
Սըրտին նըման՝ յաւէտ լալկան....:

Գոց է համբան, բայց երանի՛ գաս դու, Զի՛ւան.
Տուն գաս նորէն, միայն թէ դու պարապ չը գաս.
Մեր վառ հոգուն ու մեր երկրին մէջ անըման
Մեծարանքի նոր օր մը կա եւ մի պակաս:

Քո քեանանչան հոդ չը մոռնաս, առնես ու գաս.
Լո՛ւռ ալ չը գաս. գաս երգելէն ուրախալիք.
Դու մի երագ՝ աս սերունդի սրբտին մէջ կաս.
Առանց լարի, աշուղ ճայնի, տօն չի լինիր:

Քէֆ չի լինիր, եւ չի լինիր պար հընօրեա,
Եթէ միայն խըմենք գինի՝ առանց տաղի.
Եթէ նոյնիսկ՝ դառնանք խըմենք անոր վըրա
Աս մեր ծաղիկ աղջիկներուն աչքերն օղի:

Բարո՛վ գաս դու. միայն թէ դու մինակ չը գաս.
Բե՛ր Գուչակը, Սայաթ Նովան անմահական.
Ելլենք՝ բանանք քառսուն սեղան, քառսուն կարաս,
Քէֆն ըսկըսի՝ նոր եռացող գինու նըման:

Մեր վեպին մէջ շատեր դեռ կան, ճա՛յն տուր որ գան՝
Մեզ հիւր լինին, քեզ հետ մէկտեղ վերը նըստին.
Աշուղներն այն որ՝ մերք ուրախ ու մերք լալկան,
Խաղ կ'ըսէին՝ հընադարեան հայոց սըրտին...:

* * *

Տըխուր օրեր՝ ճըմբան նըման, դեռ կան, Զի՛ւան.
Մերք կ'անհետին, կարծես իսպառ կը մոռցըւին.
Շըրջան կ'ընեն, նորէն կուգան քամու նըման
Ու կը մարեն լոյսն ու երազն աս աշխարհին:

Ազգեր նորէն գօրք են քափեր, տուր ու կըրակ.
Թափեր վըրան անծայր, համայն ողջ մարդկութեան.
Դեռ չէ լուծւեր հողին, ոսկուն վէճը վայրագ.—
Օրերն այսպէս՝ սեւ ու դաժան, կուգան, կ'երթան:

ԼԱՐ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԵՂԻՑԻ ԼՈՅՍ

Հէ՛յ, անիւնե՛ր, արկածալից խելագարնե՛ր,
Ո՞ւր կը վազէ՛ք դուք օրն ի բուն, սուր ու սահուն.
Կը բազմանա՛ք, հեղեղի պէս, կանգ չէ՛ք առնել,
Ու կը մեռնին ձեր դէմ ելլող մարդ ու սողուն:

Երբ նայի՛մ ձեզ, գիւղիս համբան կը յիշեմ ես,
Անոր փռչին՝ ծուխն էր կարծես մեր երգիքին.
Սայլ մը կըրես, բերքով լեցուն կ'անցնէր բովէս,
Ապա մի հօտ եւ մի սըրինգ կախարդագին:

Կ'անցնէր առուն, իր ծիծաղով փաղցրահնչուն,
Բարտին սէզ էր, մինչ ուռենին լո՛ւռ կ'արտասուէր.
Ճամբաս ունէր վարդ ու թիթեռ, կալ ու մըրջիւն,
Մի՛շտ վազվըզող՝ մարդոց նըման արծաթասէր:

Ես կը յիշեմ ե՛ւ դեռ ինչե՛ր. — գեղջուկ կոյսեր,
Ամէն մէկը սըրտի խընձոր՝ քարմ ու կարմիր.
Ձի մը զըւարթ՝ կը խըրխընջէր, կարծես կ'ըսէր. —
Քո սիրածը փամակիս դի՛ր, դի՛ր ու փախի՛ր...:

Հէ՛յ, փողոցնե՛ր, դուք փաղափ անլո՛յս ձորեր,
Ձեր մէջ կորան իմ հայրենի տունն ու համբան.
Դուք ոտփերուս խոպան օրեր, վերք է՛ք տըւեր,
Նըստեր կուլան մայրակորոյս մանկան նըման:

Մայրըս տըւաւ, ըսպառեց կաթն ինձ համար սահմանած,
Դըրաւ թոթով իմ լեզւին փըշրանքները առաջին.
Կերակուրէդ նախնական մոռցա կամաց առ կամաց,
Անոր ցամբած բարձունքը, քաղցըր կաթիլն ալ վերջին:

Առանց երբեք գիտնալու՝ դըրաւ իմ մէջ հոգը հին,—
Իմ բըրտինքով կըռւելու, ունենալու քեզ ընդմիշտ.
Դըրաւ օրէնքն անփոփոխ յափըշտակած վաստակին,
Որ սերունդներ իրարու փոխանցեր են իբրեւ վիշտ:

Առանց երբեք գիտնալու նա ցոյց տըւաւ ոտքերուս,
Իր խեղճ սեմէն բաժնըւող մի նամբա մութ, անսահման.
Անհայրենիք նետեց ինձ իր գըթառատ սըրտէն դուրս,
Արկածալից գալիքի, աշխարհի դէմ յանդիման:

Այժըմ, ո՛վ հաց, ձեռքիս մէջ, որ միշտ դըժւար կը ժըպտիս,
Կ'երագեմ ես կաթը ջինջ, եւ լեզուս՝ քեզ անծանօթ.
Գիտե՞ս, որքա՛ն խոր վերքեր տըւեր ես դու հէզ սըրտիս,
Աւերք նակտէս՝ մարդկային ամէն շընորհք ու ամօք...:

Իջի՛ր, արե՛ւ, դու անվախնան գեղեցկութիւն,
Իջի՛ր փաղփի կըտուրներէն բարձրահայեաց.
Լուսնան, ժըպտին փողոցները՝ վաղուց արթուն,
Անդունդներն այս՝ աղմըկալից ու միշտ մըթնած:

Իջի՛ր ու տե՛ս, թէ հոս ի՞նչպէս մարդը հացի՛
Որմերէն ներս, անլուսամուտ, աննառագայթ,
Ամէն վայրկեան կը գալարւի ու կը հիւծի՛
Ձեռքերուն մէջ հըրարորդոք փար ու երկաթ:

Իջի՛ր ու տե՛ս սա խեղները գետնայարկին.
Այնպէ՛ս թոյլ են, այնպէ՛ս տըժգոյն եւ ահաբեկ:
Առանց ֆեզի մի՛շտ ձըմեռ է անոնց հոգին,
Կուգաս, կ'երթաս, ֆեզ չեն ըզգար անոնք երբեք:

Իջի՛ր, արե՛ւ, սէրը՛դ քաշխէ աս որբերուն...:

Ծընա, ծընար՝
Արդար ու վառ:
Հեզ ու ճըմփուշ՝
Մենք բոլորին շաքար ու նուշ:
Թիթեռ քեթեռ
Սէր ու արեւ...
Զէինք գիտեր՝
Որ մեր սրբոյն տենչանքն էր կարթ,
Մեզ կը քաշէր
Դէպի կեանքը՝ անյայտ ու բարդ...:

Այսպէս,
Օրերը մեզ հասակ տըւին տակաւ-տակաւ.
Պատմութենէն մեր մըտքին մէջ որո՞ւմ ընկաւ:

Եւ մեր կեանքը վառօդ դարձաւ:

Բերդ ու սահման եւ օրէնքներ ահեղաձայն
Մեր երկուքին միջեւ կեցան:

Հիմա,
Ես արեւելք, դու արեւմուտք.
Ազգ ու երկիր, տաժանակիր.
Ուր մարդկային սէր չի ծաղկիր,
Ուր չենք նանչնար երբեք իրար,
Բայց միշտ պատրաստ կըլուի համար՝
Մեր ձեռքերուն կայծակ, կըրակ,
Մենք իրարու, հազարներու համանարակ:

Դար, դար...

Եւ սերունդը դեռ չի խընդար:

Մինչ աններող, գերեվարող

Մեր հայրերը դարձեր են հող,

Մենք այդ հողէն հաց կը հընձենք,

Ու իրարու բէւ կը կոտորենք,

Երբ մեր շուքն ալ պիտ' կորսուի,

Պիտ' կորսուի՝

Փըրփուրին պէս կատղած ծովի...

Ա՛լ մոռցիր դու լաց ու ոնիր,

Հաւտա՛ իմ մէջ Գէնը չ'անիր:

Եկո՛ւր, փորենք, հարթենք հիմա

Ատեկութեան պարիսպները հագարամեա,

Ու Տէ՛ր դառնանք մեր բըրտինքին ու մեր կեանքին,

Խորտակելով տէրերն արեան, իրենց ոսկին:

Եկո՛ւր, այս իմ

Կըռի կոչին,

Կըռին վերջին...—

Դարը շըրջենք, դարը հուրի, կողոպուտի.

Ազգի, հացի երկիւղն իսպառ քո՛ղ անհետի,

Որ միասին վարդերու պէս խաղաղ փըքքին՝

Գալիք բոլոր սերունդները երկրագընդին:

Եկո՛ւր ԶԱՅՆԻՍ,

Մէկ է արփին, ցեղը մարդուն,

Ե՛ւ ինձ ե՛ւ քեզ աշխարհը տուն...:

Անութիս տակ մի ծըրար կա,
Կօշիկներուս կապով կապւած.
Անութիս տակ պանդխտութիւն կը հեկեկա:

Ու կը փախմ'
Լըւացարար Ձինացիին:
Մինչ իմ ֆովէն
Իրենց ետեւ սէր ունեցող, տուն ունեցող
Ջըւարթ մարդեր կուգան, կ'անցնին...:

* * *

Բանուրներու մըռայլ շարքին կանգներ եմ ես,
Բայց կ'ամբչնամ քննուշ, միհար
Ձեռքերս հանել գըրպաններէս,
Ձեռքերըս ուր՝
Վարձու պիտ' տամ հացի համար:

Կուգա յանկարծ գործատէրը, սէգ ու դանդաղ,
Մըտփին վըրա բազմատեսակ թիւ ու մետաղ,
Եւ աչքերը լուռ, շեշտակի
Կը ձգէ նա միշդ իմ վըրա
Ու կը խընդա.
Կը գոչէ ինձ՝
— «Անպէ՛տ տըղա»:

Բ Ա Ն Ի Ո Ր

Դէմքը իւզոտ՝ մեքենայի փոկին պէս,
Կ'անցնի ծանրը, ամէն քայլին կը մաշի.
Հասակն անոր այնքան սեւցած՝ որ կարծես
Գործարանի ծըխնելոյց է ու փռչի:

Կ'ընկնի հազը՝ հայհոյանքի մը նըման,
Աղաչաւոր՝ ինչպէս ձայնը պըղընձի.
Ի՛նքն ալ սէրը հայր է ըրեր, պատուհան
Անոնց համար՝ որ կը սպասեն չոր հացի:

Ձի բաժնուի՛ր՝ ցելսը ազատ փողոցին,
Ոտքերուն տակ միշտ ծամելէն քանձրացած.
Ուրիշները մի լուսաւոր դուռ բացին
Ինք կը մըտնէ ներքնայարկ մը՝ մութ ու ցած:

Գերեզմաններում՝

Անյայտ ու հեռո՛ւ:

Ոսկորները՝ խաչելութեան, հայ պատմութեան,
Հողին մէջէն ու մեր մըտքին,
Այս օր նորէն ռտփի կ'ելլեն, մեզ ձայն կուտան...

Մենք՝ հասակն ենք, երազն անոնց անմահական,
Եւ աչքերը բարի այնքա՛ն.
Անոնց խօսքն ենք, ի՛նչն ու սէ՛րը՝ մեր բովանդակ
Սըրտին կըտակ:

Մենք՝ նո՛ր երկիր, նոր հիւրընկալ.
Ով որ ուտէ մեր հացը վառ
Յաւէտ կ'օրհնէ կալն ընկերվար:

Մենք՝ նո՛ր անիւ, գետնին գամած զըծեր երկաթ,
Ուր կանգ առնենք, հոն կը գլտնենք ջինջ մեղր ու կաթ:

Մենք՝ նո՛ր կամուրջ,
Զուրեքն անգուսպ դարձեր են լուրջ:

Մենք՝ նո՛ր դըպիր, տաղ ու մատեան,
Եւ նոր լեզու արդարութեան...

Մենք՝ որմ ու հանդ,
Հացի մարմանդ.
Մենք՝ մըրգաստան, այգի՛, հընձա՛ն,
Սիրո, պարի եւ գինու ձայն:

Մենք՝ նո՛ր արիւն
Եւ սիրտն անվախ՝ հայոց անթիւ հերոսներում:

Թիւն էր հազար ինը հարիւր եւ տասնըհինգ.
Բոլորն ընկան, մընացին լոկ կինը եւ ինք:
Մընացին հոն որմին նըման փըլած մի տան,
Ծառի նըման՝ նըղակոտոր, հոգմատատան:

Եզաւ գիշեր: Տանիքն ելաւ որսորդը ծեր.
Զէնքին նըման հուրով, քէնով սիրտն էր լեցեր:
— «Ա՞ստղ պիտ' որսաս»,— ձայնեց կինը, լացաւ նորէ՛ն.
Արցունքն եկաւ՝ մեռած գիւղին աղբիւրներէն:

== «Լուսընկան հո՛ն, պատուհանն է մութ երկընքի,
Ուրկէ Աստուած եթէ նայիլ համարձակի,
Պիտ' կըրակեմ վառ ու անհուն իր աչքերուն,
Որ չի՛ տեսներ այսօր աւեր, այսօր արի՛ւն...»:

Ամպեր, յանկարծ, ելան կըռւի, ճակատ ճակտի,
Ելաւ կայծակ ու հըրկիզեց սէգ մի բարտի:
— «Տէրն էր զարկաւ, մեղանչողիդ ներեց կըրկին.
Տերեւ մ'անգամ չ'իյնար առանց անոր կամքին»:

== «Եթէ ինքն էր, նըման է իր կերտած մարդուն,
Որ սուր մըխեց նոյնիսկ մանկան սիրտը ժըպտուն.
Այ չեմ հաստար իր տանարին, իր հեգ գըրքին,
Ուր ծերացաւ մեր պապերու երկչոտ հոգին»:

«Ամէն գիշեր պիտ' ըսպասեմ ես անհամբեր,
Ե՛ս որ խունկով՝ ութսուն տարի զինքն եմ պաշտեր.
Պիտի գարնեմ՝ ինչպէս զարկաւ ծառին հըսկա.—
Հայոց անթիւ մեռելներուն կըտակն է սա...»:

Թիւն էր հազար ինը հարիւր եւ տասնըհինգ:

«Հեթանոսնե՛ր, գեղեցիկնե՛ր,
Ձեզմով կիրքըս կը բռնունկի.
Պէտք է բանաք ծիծերը ձեր,
Լոյսը տեսնեմ արեգակի:»

Այն որ ունէր դափ ու տապար,
Հըրամայեց կատաղաբար՝
Տարագրուած հայ կոյսերուն.—
Դեռ նոր ծաղկած մատղաշ գարուն:

Եկան անոնք կուրծքերնին քաց,
Ե՛ւ ամօթխած, ե՛ւ սարսափած.
Բոլորեցին
Կըզերը բուրբ, հրէշածին,

Որ շօշափեց՝ ու հրբուեցաւ...:

«Ուխտեր եմ ես աղօթփիս մէջ ամենօրեա
Եւ իմ հըգօր մարգարէի փարին վըրա՝
Մի օր այսպէս առատօրէն եւ հեշտօրէն
Կեռաս փաղել ձեր այդ պարարտ ստինքներէն»:

Ու գօտիէն քաշեց, մէկէն, մըկրատ մը սուր,
Կըտրեց անոնց պըտուկները՝ կըրակ ու սէր:
Աստուած անգամ դարձաւ անգոր ճիչ ու սարսուռ.
Այն որ կեանքում աշխարհս ռնիր դեռ չէր տեսեր:

Ապա ներմակ մօրուքին մագն՝ իբրեւ դերձան,
Ասեղի նեղ ծակէն անցուց, դողդողագին.
Պըտուկներով համրիչ շինեց ու բարձրաձայն
Նա քըքըջաց: Յագեցած էր իր լիրբ հոգին:

Եւ քըքըջաց,
Զարկաւ, զարկաւ՝
Սուրբ արիւնէն դափը թըրջած...

Մինչ աչքերէն եւ ծիծերէն ծաղկամարմին՝
Կաթի փոխան, կարմիր արցունք կը բըխէին...:

Շեփոր հընչեց Մատրիտէն, հընչեց արար աշխարհի.—
«Օ՛ն, շո՛ւտ եկէ՛ք. կըռի՛ւ կա, կըռի՛ւ նորի եւ հինի.
Վիշապ ելեր՝ մեր հողէն, մեր նամբուն մէջ լուսադէմ,
Ելեր, եկեր Հըռովէն՝ մէզ ու խաւար մեզի դէմ:

«Հոս ոսոխը բազմացեղ, անասնական, վայրենի,
Մեր նոր երկրի տանիքին հուր կը քափէ եղեռնի.
Եկէ՛ք հանդէն ու հանքէն, եկէ՛ք կարգէն անարդար,
Եկէ՛ք կամփի պատնէշէն. գարնե՛նք, բանա՛նք նոր մի դար:

«Խաչի՛ն գարնենք ուղղակի, սուր է դարձեր, գերանդի,
Ու կը ջարդէ, կը հընձէ մեր կեանքը ծեր, ծաղկատի.
Զարնե՛նք ուտին մեծատան, օրէնք ունի ու կուշտ փոր,
Մենք դարերով անօթի՝ տուներու մէջ գետնափոր:

«Օդէ՛ն, ծովէ՛ն դուր եկէ՛ք, դո՛ւք որ դադար, հա՛ց չունիք.
Մենք իրարու նըպատա՛կ, իրարու ա՛զգ, հայրենի՛ք.
Մենք նոր ձուլուող ապագա՛, մենք կայծակի պէս հերո՛ս
Զարնենք նակտին փաշական՝ վարձկաններուն բարբարոս:

«Անոնք՝ գիշեր ահաւոր, մենք՝ նորածագ գարնան օր,
Անոնք՝ դաժան անցեալին հաւատաւոր — ախտաւոր.
Մենք՝ բըրտինքի ալ ցայտուն, նամբան հարթող նոր մարդուն,
Անոնք՝ դեռ կաղ միջնադար, սապատաւոր պատմութիւն:

«Անոնք՝ մական, գօրական, սուր շողշողուն, անպատեան.
Մինչ մենք՝ կ'ուզենք այդ սուրէն շինել անիւ եւ գուրբան.
Կ'ուզենք իրենք իրենցմէ ու խաւարէն ազատել,
Բանիլ չըմաղ մի վա՛ռ կեանք, լոյսէ՛ն քաշել ամէն քեի:

«Կըտրած, անցած ծով ու սար եկեր եմ հոս քեզ համար,
Եւ կ'ողջունենք քո կամքը, քո մեռելներն անհամար.
Մենք կ'ողջունենք քո քարը եւ փայտն անգամ որ դարձան
Եւ մանուկի, եւ ծերի ձեռքին կապար, հըրացան:

«Մի սերունդ եմ ընչագուրկ, մի չարչարանք դարաւոր,
Տե՛ս սա ձեռքը սերմնացան, սա՛ համագործ, սա՛ քանուր.
Ամէն մէկը տարբեր էն, տարբեր արեան վառ կաթիլ
Որ եկեր է քո կամքին, քո պատմութեան մէջ ցաթիլ:

«Մենք բոլորըս կամաւոր, ազատութեան նոր զինուոր,
Եկե՛ր եմ հոս քանդելու գահ ու գրմբէք բռնաւոր,
Եկեր եմ չորս ծագերէն, եկեր եմ քո՛ — մեր կրօնին,
Պէտք է գարնե՛լ, փըշրե՛լ սա անիծապարտ քըշնամին:

«Ի՛նչ փոյթ, անոնք անդադար, վերէն, վարէն հարածեն.
Թոյլ պիտ' չըտանք որ անցնին եղբայրութեան սա գրծէն.
Պէտք է գարնե՛լ բոլորին, նետե՛լ խըմբով, առանձին
Հըրդեհին մէջ՝ որ իրենք քո կեանքի մէջ ձրգեցին:

«Եկեր եմ մենք փըրկելու ընկեր ու նոր Սպանիան
Սեւ Զարիֆէն՝ որ կ'ընէ գիւղ ու ռոտան գերեզման.
Պէտք է այսպէ՛ս կըրակել, մի՛շտ կըրակել՝ անխընա,
Դա՛րը բըռնել որ չերթա, կըրկին մութին մէջ իյնա:

«Բանուրեն՛րն եմ աշխարհին, ունինք արդար մի սըւին.
Ուր որ անհաց բըրտինք կա, հոն ճակատն է մեր կրօնին.
Ի՛նչ փոյթ, ընկնինք, պարտւինք, նոր նոր շարքեր դեռ պիտ' գան
Ճակատը լայն, մեծ՝ վաղւան, վերջին կրօնին յաղթական»:

Ե Ի Ր Ո Պ Ա

Սա ի՞նչ կիրք է՝ կոյր ու մուք, երկրաշարժի պէս անգուք-
թըռչողներու ի՞նչ ամպեր եւ կըրակէ ի՞նչ կարկուտ.
Ի՞նչ փըլուզում, ճարճատիւն, մէգի նըման քանձըր մուխ
եւ ի՞նչ նաւեր, զօրք ու սուր, քընդամօքներ՝ երկնամուխ:

Շանքամարտ կա ցամաքը, ե՛ւ ծովին մէջ ե՛ւ օդին.
Կարծես մարդու աշուն է, վերէն գանկեր կը քափին.
Փըրքած քեւեր, աղիքներ կը քափին վար անդադար՝
Դիակներու վըրա նիշդ, փախչողներու խելագար:

Շանքամարտ կա ամէն տեղ, որոտաճայն ու ահեղ.
Սըրտերու մէջ սարսափ կա, աչքերու մէջ ջըրհեղեղ:
Դո՛ւ ես նորէն մոլեգնած՝ կը յօշոտես, կ'այրես քեզ,
Գիւղ ու ռստան, նիշդ կարծես, անտառներ են բոցակէզ:

* * *

Այսպէս եղած ես դարեր, ո՛վ «ջահակիր» եւրոպա,
եղած վառօդ ու լուցկի, մի պատմութիւն անոպա,
Որուն տողերն, հին կամ նոր, որ գըրւեցան սեւ մի օր,
Ծըւարեր են մըտփիդ մէջ՝ օձի նըման քունաւոր:

Այսպէս եղած՝ հանապազ, դու անփոփոխ կը մընաս.—
Մի՛շտ ունեցած՝ մուք երազ, կեանքի լոյսին ի վընաս,
Մի՛շտ արշաւանք, ծաւալում, ժառանգական քէն ու քուր,
Որ մըխեր ես սըրտին մէջ տըկարներու անճնատուր:

Դու ունէիր դարպասներ, ոսկի բաժակ ու սափոր.
Հիմա մահէն մագապուր՝ կ'ապրիս մի տեղ գետնափոր,
Անոնց նըման որ շըւայտ կեանքիդ համար քրտնեցան
Անոնք բոլորն անօթի՝ որպէս բանուր, սերմնացան:

Եւ ունէիր երգ ու պար, գիրք ու հաննար բազմալար.
Ամէն մէկը քո փառքի դահլիճներուն լոյս կ'ըլլար.
Հիմա մարած Սէր ու Ջահ, դու կ'որոնես քո ուղին,
Ուր ալ երթաս պիտ' լըսես լացը մարդուն ու հողին:

Կանչը՝ ցամբորդ ձայներու, որ դու կ'ընես ծովամոյց,
Ամէն ալիք կամ փըրփուր թուփն է անոնց ամէնուն,
Որ կը նետուի երեսիդ ու կը մընա ժանգի պէս,
Մեռելներու մէջէն դու ի՞նչպէս պիտի նաւարկես:

Սուտ է ամէն գաղափար, ամէն լեզու քաղմանառ.
Մամոնան է իրական, — մարտագրգիռ մի պատնառ.
Որուն համար դու անվախ մի ասպատակ, զինւած գող.
Ելեր կ'ընես երկիրներ, ժողովուրդներ ռոնակոյս:

Ո՛վ ալ յաղթէ, նա վատ է, — իր նըմանը կ'ըսպաննէ,
Ամէն դիակ դեռ գալիք արդար կըուի Նոր սերմ է.
Մօտ է օրն այդ, եւ կուգան բոլոր ձեռքերն անբաժին,
Հոգմին կուտան տէրերը՝ Ոսկի Հորթին եւ Ուժին:

Կուգա ամպրոպն այդ վերջին, յետո Արփին նոր կեանքին,
Դու կ'ազատուիս ինքնիրմէդ ու կարգերէդ դառնագին:
Քո սուրն արնոտ, անպատեան կ'ըլլա փետուր ու գութան,
Կ'ըլլա իրարմէնդ ալ մեկան՝ մի երջանիկ պատմութեան:

* * *

Կ'ողբամ հիմա ես անոնք՝ որոնք ընկան ամենուր,
Ընկան ի գութ, չըբացան՝ մի սերունդով ընդհանուր.
Կ'ողբամ անոնք որ քաղցի, վերքերու մէջ կը հիւծին,
Եւ որմերըդ աւերակ՝ որ գոհերըդ կառուցին:

Քո ծառերը ես կ'ողբամ, ցորեանները որ չըկան,—
Դո՛ւ այրեցիր քո հացը, դարձար բորոտ, մուրացկան:
Կ'ողբամ տըխուր, լուռ գինիդ՝ նըման քափած արիւնիդ,
Վըրան ուրախ կը փախն իշխողներըդ ոգրամիտ...:

* * *

Ճի՛շդ քեզ նըման քանդեցին երկիրն իմ վառ, սիրելի,
Ցեղն իմ գարկին ժայռերուն՝ ինչպէս ջինջ մի հայելի:
Ու երբ հիմա քեզ կ'ողբամ, ես կը լըսեմ վերջստին՝
Անապատէն բարձրացած լացն ու կոծը Հայ Սըրտին:

Եւ կը խորհիմ որ Սիրտն այդ սէր ու բարիք էր անհուն,
Գինովցուցիր քո «լոյսով» ու ծախեցիր քըշնամուն:
Դո՛ւ որ տանարն ունէիր մի «երկնառափ» խաչեալի,
Գմբէթն այդ կեղծ հաւատի՝ հիմա վըրադ կը փըլի...:

Մեծնա՛ս, լինի՛ս ձիթենի, ո՛վ դու մատղաշ Նոր Տարի.
Արե՛ւ լինիս ու ծագիս՝ մութ սրբտին մէջ բոլորի:
Լինի՛ս ներմակ ձիաւոր, խաղաղութեան գոռ շեփոր,
Դո՛ւրս գան մարդիկ կիսամեռ, իրենց տեղէն գետնափոր:

Նաւերը գան ծովափին, հօտի նըման մակաղին.
Ե՛տ գա ամէն սաւառնակ՝ ինչպէս քըռչունն իր բոյնին.
Մարտադաշտէն, բերդերէն գան բոլորը զինաթափ,
Վէրքը բուժի, անըսպի, կեանքը դառնա խինդ ու ծափ:

Մեծնա՛ս, անցնի՛ս՝ ճիշդ նըման ծըլարձակման օրէնքին.
Անցնի՛ս խոպան արտերէն, այգիներէն տըխրագին:
Ո՛ւր որ դըպիս՝ մի նոր տունկ, մի պըտղաբեր ծառ բուննի.
Հողը, նորէն, ընկըզմի վառ ծովին մէջ ցորենի:

Մի նոր կը շի՛ոք լինիս դու, խիստ դատաւո՛ր չար մարդու,
Փըշրե՛ս շըղթան խեղներուն, պարտեալներուն հարկատու.
Ու հա՛ց բաշխես հաւասար, ազատութի՛ւն բոլորին
Որ այդ արդա՛ր կարգին տակ՝ յաւէտ մոռնան հին տարին...

Ինչպէս մի ձեռք անառակ՝ որ ուռեմու ճըպոտով
հսակ միրգերու կը գարնէ անխըղճահար, անվըրդով,
կ'ընէ անոնք ցիրուցան սր չըհասած չըփանան,
Ծառն երջանիկ կը տըխրի՝ որդեկորոյս մօր ճըման.

Եւ ինչպէս գայլն անսըւաղ որ կը մըտնէ մի փարախ,
կը խուճապէ անարգել գառներն անմեղ եւ ուրախ.
Ինչպէս մի կայծ որ կ'ընկնի ցորեաններու մէջ ոսկի,
Փռշի կ'ընէ հացն արդար, կ'առնէ ձեռքէն ֆըրտինքի.

Ճիշդ նոյնն եղաւ, երբ մարդիկ կըուի ելան ծագէ ծագ,
Դարձան հաննար վայրենի, տարբեր փամի ու կայծակ.
Ձեզ հանեցին ձեր կեանքէն.— փախաք մահէն մագապուր,
Ձեր ետեւէն վագեցին խելառ մօր ճիչ ու համբոյր:

Փախաք՝ ինչպէս մի թըռչուն որ թեւերուն վերք-արիւն,
կ'երթա, կ'իյնա միսմինակ, թուփերուն մէջ, փարերուն.
Փախաք, դարձաք փըշրանքի մուրացկաններ լալագին
Այնպէս մօտ է ձեր ձայնը, կարծես լինիք իմ գըրկին:

Դուք կա՛ք հիմա ամէն տեղ, դո՛ւք տընագուրկ, խելայեղ,
Ո՛ւր ալ երթաք, կը տեսնէք արեան մըշուշ ու հեղեղ.
Այս աշխարհի մէջ համայն սըլիա՛լ է, չա՛ր ամէն բան,
Որ երբ մեծնաք՝ կը վախնամ, դո՛ւք ալ լինիք մարդասպան...:

Ով որ կ'ընկնի մականոն ահեղ պատերազմի
Հողմահալած տերեւի պէս կը կորսուի...:

Ապրողն ապա շո'ւտ կը մոռնա արիւն ու մահ,
Խընճոյքներու մէջ կը նըստի, կ'ուրախանա...:

Այսպէս եղեր՝ բազմաչարչար աս կեանքը հին,
Ամէն սերունդ բերեր է իր սուրն ու գինին...:

* * *

Տըխուր է, սին՝ մարմար կոթողն յաղթանակի,
Անգին բանը հասակն է ողջ՝ որ կը կանգնի.

Կը կանգնի նա մօր սըրտի մէջ տա՛մ ու պայծառ
Եւ շու՛ք կուտա՛՛ որպէս անկէ քուսած մի ծառ.

Պըտուղ կուտա, — երջանկաբեր սերունդ մը նոր,
Կը լեցընէ օրօրոցը եւ գիրկն անոր...:

* * *

Մօր սիրտն հիմա ամէն տեղ է, մօտն ու հեռուն.
Նա կ'արիւնի վերջին նըման զինուորներուն...:

Եւ անձկագին կ'որոնէ իր կըռուղ որդին՝
Ամպերուն մէջ, ծովերուն մէջ, անապատին...:

Հագա՛ր երևե՛կ անցած օրւան՝ ջինջ ու պայծառ,
 Երևե՛կ անոր որ խընդագին տընկեց քեզ հոս.
 Ան օրը դու ընձիւղ էիր, ծաբաւ մի ծառ,
 Խըմցուց քեզ նա սափոր մը ջուր կարկաչահոս:

Բաղձաց՝ մեծնա՛ս, իր նորածին զաւկին նըման,
 Որ քըռչուններն իջնեն՝ դառնան համերգ ու լար.
 Որ հարեւան տուններն անգամ ուրախանան
 Անոնց ձայնով, քո հասակով մըշտադալար:

Հիմա, արդէն, ելեր ես վեր, կէտիդ հասեր,
 Բայց ինք չըկա՛, չըկա ե՛ւ իր ծաղիկ որդին.—
 Զինու՛ր տարին, աչքերուն մէջ երազ ու սէր.
 Ա՛ն որ ծառն էր այրիացա՛ծ մօրը սըրտին:

Աս մօր նըման մինակ ես արդ, բազկատարած,
 Կարծես լինիս՝ ազօթքը խոր, արտասուքոր,
 Մոմը լինիս տըխուր ու ցուրտ շունչէն մաքած.
 Որքա՛ն որք ես, ո՛վ յիշատակն իմ հէգ եղբօր:

Որքա՛ն լուռ է տունն իր տըրտում, քափուր մի բոյն,
 Որուն սեմին կանգներ եմ ես, հոգիս խըռով.
 Ու կը նայիմ ան զինուորի անյայտ մամբուն,
 Որ անփորձամբ ետ գա շուտով, հագար բարով...:

Երանի՛ Ես լինէի, օդանաւորդ լինէի . . .

Ու քըռչէի աւերակ կէսին վըրա աշխարհի .

Հոն ձեռքերուն մէջ սոված եւ հանդերուն ամայի՛

Հաց ու ցորեն քափէի, տարափին պէս անձրեւի :

Թափէի՛ որ հողը վաղ յըզանար, գար հասկափաղ .

Մըշա՛կ դառնար զինուորը եւ իր սո՛ւրն ալ վառ մանգաղ :

Թափէի՛ կապ վերքերուն, կարեկցութիւն ու դարման,
Ամբան անուշ արեւի շողին նըման անսահման :

Վա՛րդ քափէի կոյսերուն, իբրեւ սիրո նոր գարուն,
Ե՛ւ սփոփանֆ՝ ե՛ւ կորով որդեկորոյս մայրերուն :

Ծառերուն մի՛րգ քափէի, այգիներուն գինու կոյզ՝
Ըմպէր, խընդար երկիրը, իր սուգին մէջ լուռ ու կուգ :

Թափէի ռ՛ւժ եւ հաւա՛տ բազուկներուն խոնջ, ջըլատ,
Որ ելլէին, կերտէին եղբայրութեան կամուրջ, պատ :

Երանի՛ Ես լինէի, օդանաւորդ լինէի . . .

Ու քըռչէի փըլատակ կէսին վըրա աշխարհի .

Լոյսէն արագ հասնէի .— փոխան հուրի, սարսափի,

Հոգիներուն մէջ մարդոց՝ այս իմ երգը քափէի . . . :

Ճերմակ ցուրտ է, նորէ՛ն կարմիր նոր տարի է.
Ամէնուրեք մանուկ մը կա, որ կը մուրա.
Տափուկ հանդերձ անոր համար ո՞վ պիտ' կարէ,
Ո՞վ պիտ' դընէ, սընուցանէ՝ ծունկին վըրա:

Քո՛յր իմ տըխուր, դու սիրո միւղ ու ջիմջ աղբիւր,
Այդ քո շուշան մատները քոզ ծոյլ չը մընան.
Ասեղըդ ա՛ն, շարէ՛ կուքեր սող-տող ու բիւր՝
Նեղ ափօսի, վառ ցորենի սերմին նըման:

Դերձանը քոզ մագերուդ պէս մետաքս լինի,
Կըծիկն անծայր փակւի սըրտէդ կարեկցական.
Կարածներդ ով որ հագնի՝ դառնա գինի.
Դառնա՛ ըսէ. — «Ձեռքն համբուրեմ հայ աղջըկան»:

Եւ մա՛յր իմ վէմ, տաշտ ու ալիւր ա՛ն դու նորէն,
Արի՛ եղիւր, աչքերդ անոր մէջ չը պարպես.
Հանդերը մեր կըրկին կուտան լեռ մը ցորեն,
Կեանքը կ'անի՝ այդ քո շաղած խըմորին պէս:

Քեզ նըման լի բարիք չըկա՛ ու սէր կաղնի,
Եւ ձե՛ռք չըկա, որ քոնրի հաց եփել գիտնա.
Մանուկն անոր համին, հոտին կարօտն ունի,
Եփէ՛ ու տո՛ւր, տո՛ւր որ երբեք խեղճ չը մընա...:

I

Կը յիշեմ ձեզ շարունակ, ո՛վ իմ աչքեր, որ չըկաք,
Ջահէլ էիք եւ ուրախ, սէր կը ծագէր ձեր մէջէն:
Կը յիշեմ այն օրը երբ ահեղ կըռւի մէջ ընկաք.
Ձեր վերքերը տակաւին իմ լուռ հոգին կը տանջեն:

Գուցէ կ'ապրին, լո՛յս ունին ձեզ սպաննող մարդիկ չար.
Գուցէ մոռցեր ամէն մեղք, կ'ըմպեն գինի ու խընդուք,
Մինչ ես կոյր եմ, լուռ խաւար, իշխոյ Ոսկին ինձ պատմառ:
Անապատի մէջ ծաբաւ, որքա՛ն արիւն լացիք դուք:

Դիակներու քով լացիք՝ մանկան նըման գետնամած,
Ձը կըրցի ես խընայել ձեր վերջին շողն իսկ ազօտ.
Դարձաք երկու գերեզման միշդ իրարու քով փորած
Թարթիչներըս ձեր վըրա կարծես լինին չորցած խոտ:

Ա՛խ, ի՞նչ եղան իմ տեսած չըմնող բաներն այն ամէն.—
Արեւ ու կին, միրգ ու վարդ, սար ու երկինք աստղազարդ:
Ջըրկեցին ինձ առյաւէտ իմ լուսաւոր ճամբայէն.
Ցուպ մը տըւին՝ միակ վարձք եւ կամ մի շուն՝ որպէս մարդ:

Ու կը գըրեն վէպն իրենց յաղթանակին խելագար,
Ձը գիտնալով՝ սերունդներ արեւին տակ պիտ' կարդան.
Պիտի դընեն ան իբրեւ գերեզմանի տիղմ ու քար
Անոնց վըրա որ եղան արծաթասէր, մարդասպան:

Ա՛խ, ի՛նչ դառն է կոյր լինիլ, բանտարկեալը խոր մութի,
Նըստիլ անոր ձեղունին եւ միշտ նընշող ուժին տակ.
Յիշողութիւնն իմ տըխուր գէնֆի նըման կը պայքի
Ու կը թափին, դեռ կարծես, վըրաս կըրակ ու դիակ:

Անցա՛ք մէկէն, ո՛վ աչքեր, ինչպէս մի վառ ծիածան՝
Դուք որ նախանձ չունէիք, բարի էիք, գեղեցիկ.
Այս կըռւի մէջ ձեզ նըման քանի՛ աչքեր գոցեցան,
Ըսէ՛ք դուք ինձ, մո՛ւթ մարդիկ, լոյսերն ինչո՞ւ մարեցիք...:

II

Երանի՛ր քեզի, ծա՛ն իմ ծիրանի,
Որ ճիւղեր ունիս, բոլորն ալ ողջ են.
Մէկը կըտրեցի ես անցեալ տարի,
Ուրիշ մ՛եղեր է քո սըրտին մէջէն:

Քարակ է, դալար՝ կարծես լինի լար,
Մի օր կ'ունենա պըտուղ քաղցրալի.
Քայց ինչո՞ւ Օրէնքն անաչա՛ն չըլլար.
Ինչո՞ւ ուսերէս թեւե՛ր չեն ծըլիւր:

Գուցէ կը գըթաս իմ տըխուր կեանքին,
Այն որ ըրին չար, եղկելի յիմար.
Հուր-սուրի տըլին իմ թեւերն անգին,
Լոկ թիգ մը հողի եւ փառքի համար:

Մեղքեր կան հիմա՝ խղճիս մէջ արթուն,
Արմատներուդ պէս բազում են, գաղտնի.
Ա՛խ ե՞րբ պիտ' լինի աս հոգին մարդուն՝
Քեզ նման շքեղ, հրապարտ ու բարի:

Դու միշտ գըրկաբաց՝ սիրո վառ նըշան,
Բարիքէդ առատ մեղքը կը ծորի.
Կը ծախեն՝ կ'ըլլան շահամուլ, դաժան,
Մինչդեռ դու կուտաս բոլորին ձրի:

Երէկ ունէի ես ուժեղ քեւեր,
Տերեւներուդ պէս ընկան, դարձան յուշ.
Ճիւղըդ երանի գութ ու ձեռք լինէր,
Ու կերցընէր ինձ քո ծիրանն անուշ:

Երէկ ունէի ձեռքեր ու կողով.
Ամէն ինչ ուրախ՝ օր ու մըրգափաղ.
Հիմա կ'երկարիմ աչքերով, իզձով,
Ինչպէս երախան՝ օրօրոցէն կախ:

Զըքնաղ ես, ո՛վ ծառ, իմ սիրոյն նման,
Դու անեղծ՝ մինչ ես պակաս եմ եւ կէս.
Ա՛խ ինչո՞ւ Աստուած գիս չ'ըներ լըման,
Որ նորէ՛ն գըրկեմ իմ սէրը եւ քեզ...:

Ձեզմէ մաս մը կեր դարձաւ գազաններու անսրւաղ,
 Ո՛վ իմ պարման սըրունքներ՝ կորսընեցաք դուք, աւա՛ղ.
 Ինչ որ մընաց, խոնջ մարդիկ՝ չըզգալով գուք ու յուզում,
 Փոսի մը մէջ քափեցին՝ ոսկորներու հետ բազում:

Վերջին անգամ չըկըրցի գալ ու ողբալ ձեր վըրա.—
 Ըրեր էին ինձ անկար, ճիշդ գետնասող մի կըրեա:
 Թաղեցին ձեզ հապնեպով՝ առանց խունկի ու ինծի,
 Հիմա, գուցէ, ձեր վըրա խաղաղ մի հօտ կ'արածի:

Ուժը տարաւ ինձ բռնի.— սըփռեցի մահ ու մոխիր՝
 Արդարութեան ի խընդիր, որ չէ եղեր, չի՛ լինիր.
 Սո՛ւրն է նորէն յաղթական, յափըշտակից անսահման,
 Փորեց, ըշտապ, ձեզ ու ինձ երկու տարֆեր գերեզման:

Երբեմն այնպէ՛ս ես գիտով՝ անուշ ու հին օրերով,
 Կը մանկանամ վերըստին, շուրջըս երագ ու գորով.
 Ու կը ցատկեմ, կը սուրամ՝ նետած ֆարի մը նըման
 Որքա՛ն քարմ եմ, արփական իմ ռոտերը եւ մամբան:

Բայց երբ նայիմ, կամ բռնեմ կէսերըս կեղծ, փայտաշէն,
 Իսկոյն մի ծառ կը յիշեմ, միրգերն որուն անուշ են.
 Կը ֆաղէի՝ մագըլցած, երբ սըրունքներ ունէի,
 Որոնք, հիմա, կարծես ճիշդ ճիւղեր են չոր, ամալի:

Աներակ եմ, անարին՝ շինածները չար մարդուն,
 Մինչդեռ իմըս մի՛շտ շարժում, մէջը յո՛յզ կար, կեանք ժըպտուն.
 Մի օր ասոնք, քերելըս, կտորեմ, վառեմ մէկ առ մէկ՝
 Տաքընելու համար իմ ծերութիւնը կիսամերկ...:

Եւ ի՞նչ ունէր տունըդ՝ ծերի պէս կըծկըտած.—
Երկու գերան, մի ծոյլ քոնիր ու անթեղ կայծ,
Մի դուռ խարխուլ՝ առաւօտէն առաջ բացւող,
Սեմին վըրա աշնանամուտ տերեւ ու հող,
Լուսամուտին՝ մի պատրոյգի աչքը դեղին,
Որ կը նայէր՝ խաւարին մէջ նըստած գիւղին:

Եւ ի՞նչ ունէր քո քըրտինքը՝ նորտ ու ծառ.—
Մի բուք գութան, բազմաչարչար մի սայլ կրեա.
Մի կըտոր հաց՝ հըգօրը միշտ ձեռքէդ խըլած,
Ու դու դարձած նորէն նօթի քախիծ ու լաց.
Այսպէս դարե՛ր, սերունդներդ՝ դարե՛ր համակ,
Ապրեցան մի՛շտ իրաւագուրկ, կորաքամակ:

Եւ ի՞նչ ունէր զանգակը հին, քո հաւատքին.—
Երկնասըլաց ղօղանջ ու ծէս պաղատագին.
Մեղրամոմի, ձէթի ծուխով սեւցած խորան,
Կըտաւ սուրբեր՝ ժամանակէն անկերպարան,
Սարի գըլխին կիսակործան մի վանք քափուր՝
Կեանքի հողին, սերմին համար ցամքած աղբիւր:

Եւ ի՞նչ ունէր երգըդ շատ հի՛ն, դարե՛ր անդին.—
Մի կոյզ խաղող՝ աստածներու ծառաւ սըրտին.
Շարականներ ու ծընծղաներ՝ խաչին ներքեւ.
Մի լար սիրո, այնպէս լալկան եւ անպարգեւ.
Քո պա՛րն անգամ, քըմբուկներդ որոտաճայն,
Հարսնիքիդ մէջ կադ ու երկչոտ եկա՛ն, անցա՛ն:

Եւ ի՞նչ ունէր միտքը՝ նըզնող, լացակամած .—
Խունկ ու աղօթք՝ մագաղաթի վըրա ցանւած .
Տաղեր սիրո ու վառ գինու, երազանքի,
Առատ բըխած փերթողներուդ սըրտէն այգի .
Խօսքեր կըրակ, որ հիւսեցին ֆարոգ ու ծափ՝
Քեզ մըղելու կեանքին ազատ եւ անսարսափ:

Եւ ի՞նչ ունէր քո կռիւը անհաւասար .—
Լոյսի համար՝ հիմէն ցընցե՛լ ֆաղափ ու սար .
Յետո լինիլ մի՛շտ ինքնադաւ եւ աննակատ,
Ու ծըւատիլ, ընել օրըդ կիրք ու գանգատ .
Մընալ անհաշտ, ծովի նըման խըռովայոյզ .
Իրար հըրել, փըշըրել ամէն եզերք ու յոյս:

Եւ ի՞նչ ունէր կեանքըդ բարի, հընադարեան .—
Քուրմ ու իշխան՝ յաւէտ ծարաւ փառքի, արեան .
Կուրծքիդ՝ վըրա միշտ Լէնկթիմուր, սուր ընդհանուր,
Ապրողներու նակատներուն քախիծ ու մուր,
Յետո՝ մի օր, անծայր ուղին անապատին,
Կէսըդ ընկաւ, միւս կէսըդ՝ վայրավատին...

* * *

Հայրենի՛քն իմ դու ոտնահար, զոհ ու աւար,
Քո պայքարէն նորէն ծընար այնպէս դըժար .
Հիմա արդէն հասակ ունիս երիտասարդ,
Դարձեր ես դու Նայիրի սին, կամար ու զարդ .
Նետած իսպառ բոցերուն մէջ մոռացումի,
Քո պատմութեան էջերը մութ եւ ամեհի:

Ե՛րգբս բոլոր հերոսներուդ անմահական,
Որ քո կըլուին, Թուր-կայծակին կամֆով եկան.
Եկան անոնք բռնաւորի նակտին բախիլ,
Զարկին, ըրին ան գահընկէց, արմատախիլ.
Ըրին կեանքըդ ազատ, անվախ եւ անշղթա,
Պըսա՛կ դառնա երգբս անոնց շիրմին վըրա:

Ե՛րգբս որմիդ, բընակարան կամ գործատուն,
Որ կը հագնի մեր սարերուն քարը ժըպտուն.
Կը բարձրանա ու կը լինի գիւղ ու ոստան,
Տանիք լոյսի եւ ընկերվար երջանկութեան.
Ուր համբոյրը սէր կը ծընի, զաւակ մ'արի,
Լեզուին վըրա կաթն ու մեղրը քո բարբառի:

Ե՛րգբս հողիդ, կեանքիդ կայան բազմադարեան,
Որ միշտ խըմեց նորտի քըրտինք, հեղեղ արեան,
Հողըդ հիմա անհուն արգանդ՝ մայր է կայտառ,
Որ կը ծընի ցորեաններու ոսկի անտառ.
Հասկերն անոնց կ'իյնան բոց-բոց ու կը լինին
Հաց ու հըրմուսնք համայնական քո սեղանին:

Ե՛րգբս ծառիդ եւ միրգերուն քաղցըր, սիրուն՝
Վեր կը քաշեն ձեռքերը քո մանուկներուն.
Եւ խաղողիդ՝ սարքինային հին փարչը կախ,
Ան որ կուտա պոէտներուդ երազ ու տաղ.
Կ'ալեկոծէ սիրտն ու պարը քո հարսնետան,
Ծերե՛րն անգամ՝ որ ամպի պէս կը մըտմըտան:

Ե՛րգըս ջուրիդ, աղջըկան պէս կապուտաչեա,
Առու-առու ծափ գարնելէն ելեր կ'երթա.
Կ'երթա առատ, կ'արթընցնէ սերմ ու արմատ՝
Երազն անուշ աշխատանքին նորահաւատ.
Կ'երթա նա միշտ՝ անվերադարձ եւ առանձին,
Կեա՛նք կը բաշխէ քո հանդերու յետին գուղձին:

Ե՛րգըս ճամբուդ երկաթ գրծին ու կամուրջին,
Անիւներուդ որ կը վագեն ու կը թըռչին,
Անոնք վաղը կեանքիդ համար՝ լայն ու եռուն,
Դեռ պիտ' շատնան ու պիտ' բըռնեն անծայր հեռուն.
Պիտ' մագըլցին ուսերն անգամ Արագածին,
Դու պիտ' մոռնաս քո կարն ուղին, քո եզն ու ձին:

Ե՛րգըս քեզի, սերունդներուդ անվերջ վաղւան,
Պիտ' բազմանան այնպէս ազատ եւ անիշխան...
Եզբայրօրէն դարերուն դէմ մի՛շտ պիտ' ծագին,
Իբրեւ փարոս մարդկայնութեան մէկ ավունքին.
Իբրեւ դրօշ առանց քէնի, կըրֆոտ գոյնի,—
Ե՛րգըս ապրի, երթա մինչեւ անոնց հասնի....:

Երանի՛ր՝ ձեզ, որ ունի՛ք մեր երկիրն ազուր,
Ժողովուրդը՝ նոր իմաստի վառ ուղեւոր.
Որուն իբրեւ որդիները ժառանգեցի՛ք
Գիրքն ու լեզուն՝ հրնադարեան ու գեղեցիկ.
Այսպէս դարձա՛ք մեր յարութեան, արդար հացին
Գուսանները, դո՛ւք՝ տաժանփոտ եւ առանձին:

Հիմա ազատ, որ մըտեր է՛ք Տիրոջ Այգին,
Ըզգուշացէ՛ք որ չըկոտրին տունկերն անգին.
Որոնց մէն մի խաղողին մէջ ջինջ երգ մը կա,—
Մեր Քուչակը, Սայաթ Նովան՝ սիրո հըսկա,
Մեր Տէրեանը, Մեծարեցը՝ արցունք մանկան,
Վարուժանը, Սիամանթօն դիւցազնական:

Այդ գինին հին խըմեցէ՛ք դուք մինչեւ մըրուր,
Խըմեցէ՛ք դուք Հայուն սիրտը՝ աստղէն մաքուր.
Որ ձեր միտքը լինի արեւ, լինի գարուն,
Երազներ տա՛ք ու նոր քեւեր մեր գըրերուն.
Գըրերը սուրբ՝ մարգարիտներ մագաղաթի,
Որ անկորուստ պիտի փայլին որդոց որդի:

Երանի՛ր՝ ձեզ, որ գինով է՛ք, վա՛ն երգ ունի՛ք.
Ես տըխուր եմ, երգըս մինա՛կ, անհայրենի՛ք:
Դուք անվի՛շտ է՛ք, անտառապա՛նք եւ անոսկի՛,
Ես ուսեր եմ ծանրը ժայռը դաժա՛ն կեանքի:
Դուք ուրախ է՛ք, ճակա՛տ ունի՛ք այնպէ՛ս տարբեր.—
Երանի՛ր՝ ձեր խինդը ճակտիս վըրա քափէր:

Սա նոր գիւղ է կը շինենք,
Հինը մեռաւ խեղճ ու ծեր.
Այն թաղեցինք, մոռցանք մենք,
Արդէն հեքեաթ է դարձեր:

Հինը հող էր, կիսաւեր,
Նորը քար է թանկագին.
Աստ կը թռչին ծառն ի վեր
Մանուկները մեր կեանքին:

Հինը ձէթ է աչք ունէր,
Ծերութեան պէս կարմատես.
Նորն արեւի կայաններ
Եւ անկապուտ հացի դէզ:

Հինը խոպան ու մերկ էր,
Նորը վարդ է, այգեստան.
Հազար կողով չի բաւեր
Ստինքներուն դիւթական:

Սա տունն է մեր, կեանքը հեզ,
Որ կը շինենք ամէն օր.
Այն նըստեր է գաւկի պէս,
Արագածի գիրկը խոր....:

ԴՈՒՔ ՍԵՐՄԱՑԱՆՆԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ

Այս տողերը յոյսով բացւած ափսոսներ են,
Ուր ցանաւ են Գրերն Հայոց որպէս ցորեն...:

Թընդանօթ մը շեփոր դարձաւ խաղաղութեան :
Օղանաւերն երամ-երամ ալ տո՛ւն կ'երթան .
Արեան գետեր հուրն են մարեր ամբողջապէս .
Պողպատ ու գօրք հալեր, գացեր են ճըմբան պէս :
Ելէ՛ք, ելէ՛ք, սերմնացաննե՛ր ամէն երկրի,
Ալ ազա՛տ են երկինք, երկիր, ազգեր գերի :

Ուր ալ լինիք, որքան որ կաք, ելէ՛ք, նորէն,
Ելէ՛ք դուք դուրս ականներէն, չորս ծագերէն .
Գացէ՛ք հանդերն՝ ինչպէս վարար ջուրը գարնան,
Ձեր ձեռքերուն խոփեր փայլուն՝ լուսնի նըման :
Հերթը ձե՛րն է, պէտք է գարնե՛լ սովի սըրտին .
Խոփի նըման ո՛չ մէկ սուր կա՝ անյաղթ ու հին :

Գացէ՛ք դուք շուտ, սերմանեցէ՛ք ցորեն ու գութ,
Լուսաբացէն մինչեւ կէսօր, իրիկնամուտ-
Աշխարհը թող մէ՛կ անդաստան, մէ՛կ տուն լինի
Երկրնիքի պէս, որ ոչ սահման, ո՛չ դուռ ունի .
Ոսկու թուրն է որ բաժներ է ցամաք ու ծով,
Բաժներ ազգեր՝ սերունդներու արեան զրծով :

Հողի նըման արգանդ չըկա՝ անմեռ ու հին,
Վա՛յ այն աչքին, որ չէ տեսեր ծիլը սերմին .
Անոր նըման ամբար չըկա, արդար սեղան,
Վըրան առատ բարիք ու լոյս միշտ կը տեղան,
Հողէ հեռու մարդիկ նենգ են եւ յարափոխ,
Դժուար ու սուրբ ձեր վաստակի կըշիռֆին գող :

Ո՛ւժն էր նորէն որ ձեր հանդերն ըրաւ թափուր,
Ցանելով հոն սերմի փոխան կապար ու հուր,
Շատեր ընկան, որան գըրկած սիրո նըման՝
Ապրողներըդ եղաք անհունձ, հալածական.
Ու թերեւս դուք՝ անօթի եւ կիսամերկ,
Փորեցիք փոս, կամ կըրեցիք դիակ ու վերք:

Ա՛ն է, միշտ ա՛ն, արծաթասէր եւ անպիտան,
Որ աւելի՛ շիներ է զէնք՝ քան թէ գութան.
Որ աւելի՛ արիւն թափեր՝ քան թէ քրտինք,
Երկիրը բայց մի մայր գըթած, բազմաբատինք,
Արեւի պէս միշտ գըրկաբաց, անյիշաչար,
Կաթ է տըւեր իր թռռներուն քարի ու չար:

Արտերու մէջ որքա՛ն գանկեր, ձեռքեր կան դեռ,
Քամու նըման մէկէն իրար կոտրեր, նետեր.
Լացե՛ք աղի ու թաղեցե՛ք նիշդ քով քովի
Գիրկը մահւան, ուր ո՛չ փող կա, ո՛չ թըշնամի:
Թերեւս անոնք երէկ մի տեղ կը հերկէին,
Այս օր ցանւած հունտերն իրենց մէջ պիտ' բուսնին:

Ելե՛ք, ելե՛ք, օր է գարնան, աշխատանքի,
Քարի դըպիք՝ խընձորենու պէս կը ծաղկի.
Քըրտինքը ձեր՝ հագարակունք գուլալ աղբիւր,
Թող ոռոգե՛, բուծէ հողի վերքերը բիւր,
Որ ծիլերուն գորգը փըռի անվերջ ու գէշ,
Արփին նըստի՝ ցորեն շարէ հասկերուն մէջ:

Ու դուք իյնաք այդ ծովին մէջ հողմախշըռով,
Թիավարէ՛ք բազմամիլիոն մանգաղներով.
Այնքան արագ, որ օրն ըլլա միշտ մի վայրկեան,
Եզերքն հասնիք ինչպէս ալիք մը յաղթական:
Սուրն իր ետին ձգեց մեռել, լաց ու արիւն,
Ձրգեցէ՛ք դուք որա ու խինդ ապրողներուն:

Կանգնի կալի լեռնաշղթան ոսկեհասակ,
Ազգեր առնեն բաժինն իրենց որպէս պըսակ.
Դառնան լոյսի, եղբայրութեան աշխատանք,
Կերտեն փըլած երկիրները հիմերով Նոր.
Հինին նըման անոնք չըլլան գէնք ու ամբոց,
Այլ դըրախտներ՝ մեղր ու միրգ տան բոլոր մարդոց...:

ԿԱՐՕՏԻ ՃԱՄԲԱ

Ըսպիտակ ճիով Արաֆսն անցա ես,
Դիտեցի՝ անթարթ, Արագածը գով.
Հոն մարդիկ տեսա ու խոր ցընծումէս
Պռռացի անոնց մայրենի լեզուով:

Եկան, հիւր տարին՝ ընկերվար հացին,
Բոլորն ալ ուրախ, տարեց կամ պարման.
Սըրտիս մէջ գինի ու երգ լեցուցին
Գաւաթէն ծընաւ նոր Սայաթ Նովան:

Ահա մի շուրջպար, ծափերու մի ծով,
Եգերֆէն ես ալ նետուեցա իր մէջ.
Թեւերըս հարբած՝ ալիքին տալով,
Ալիքի նըման պարեցի անվերջ:

Անցա միրգերու երկընփին տակէն,
Դիտեցի փարթամ ծառերը բոլոր.
Իմ մանկութիւնը զիս կանչեց վերէն,
Կանչեց ու լացաւ աչքերով սալոր:

Եւ գիրկ ու բերան կողովներ ըրի,
Մէկ զարկէս հազար ծիրաններ ինկան.—
Իմ լեզուէն անցաւ մի գետակ մեղրի,
Կարծեցի սէրն էր Հայոց աղջըկան:

Մըտա ես այգի՛ն՝ չըֆնաղ ու յըղի,
Տեսա դուրս քափած ծիծերը մըքի՛ն,
Որոնք երբ սեղմես՝ գինի կը բըխի՛.—
Արցունքը ուրախ՝ մեր հողի սըրտին:

Վագեցի՛ ինչպէս երախան իր մօր,
Կերա, խըմեցի անոնց հոյզն աղու.
Իմ խինդէն ծընաւ մի տենչանք աղուր,—
Սարերը դառնան կարասներ գինու:

Եւ քըռաւ իմ ձին, նեղֆելով արփին,
Կանգ առաւ մի տեղ, խըրխընջեց մէկէն.
Կարծես քէ լինէր Սեւանա ափին,—
Հընձուորներ ելան ցորենի խորքէն:

Խըրխընջեց՝ կարծես, բարեւեց անոնք.
Պոռացին.— «կերցո՛ւր խոշորը հասկին»:
Մինչ ես՝ փամակէն ցատկելով անհոգ,
Գըրկեցի որան՝ երկիրն իմ անգին:

Ու երբ ուզեցի երկարել համբաս,
Ալ չըկար իմ ձին եւ լինը հացին.—
Երազ էր, աւա՛ղ, այգն ինկաւ վըրաս,
Աչֆերըս փըլան ու կուշտ մը լացին:

Լըսեցէ՛ք ինձ՝ համայնօրէն,
Ծեր Իրանէն, լուռ Բուրգերէն,
Եւ Նիւ Եորքէն՝ երկնասըլաց,
Ուր որ Հա՛յ կա, ձե՛ռք կա անհաց.
Բոլորըդ մէկ լըսեցէ՛ք արդ՝
Նոր օրերու երգը կախարդ:

Դո՛ւք՝ մագապուրծ սուրէն, հուրէն,
Գացիք անվերջ ուղիներէն,
Զեր ետեւը թողած ե՛ւ կալ,
Ե՛ւ ծառ, այգի՛, մի՛շտ հիւրընկալ.
Թողած ուրախ հաց ու կարաս,
Դարձաք տըլտուր եւ աներագ:

Դարձաք անտուն, ինքնակորոյս,
Ազմուկին մէջ՝ անիւ դարուս,
Դարձաք գերի, ոտնակոխան
Օտարներէն՝ ոսկու իշխան.
Կը նըմանի ձեր մութ հոգին՝
Զե՛ր իսկ փորած երկաթ հանքին:

Ո՛վ որ ունի արիւն արթուն,
Ուժի, կամքի առատութիւն,
Զեռքեր ունի՝ անխոնջ, ճարտար,
Կըրնա ձըգել լեռ ու անտառ,
Եւ դընել քար քարի վըրա,
Ընել երկրին հասակն հըսկա.—

Ո՛վ կը սիրէ քըրտինքն իրեն,
Ուրիշինն ալ եղբայրօրէն,
Կը սիրէ մեր դըրախտ այգին,
Եւ արօրը, հողը Հայկին,
Կ'ուզէ լինիլ իշխանն երկրի՝
Ապրիլ անպարտ, կուշտ ու արի.—

Ո՛վ որ ճակատ բանալ գիտէ,
Եւ չարը միշտ յաղթող մարդ է.
Գիտէ չըլլալ լալկան գաւակ,
Երէկին կոյր, կորաքամակ.
Գիտէ պահել հանգիստն անգին,
Արեւահամ հացին, կեանքին.—

Ո՛վ որ կըրնա լինիլ խըթան
Եւ սերմնացան եղբայրութեան.
Կըրնա հանել իր սըրտէն խոր՝
Քերթողութեան փետուր մը նոր,
Եւ կըրնա տալ լոյս ու տիտղոս
Հայոց մանկան քոթովախօս.—

Ո՛վ որ ունի յո՛յգ անապակ,
Եւ համբոյրի՛, սիրո՛ պապակ,
Կարօ՛տ ունի գեղեցիկի,
Այն որ միայն հո՛ս կը ծաղկի.
Յորենի գոյն, սեւ-սեւ աչքե՛ր,
Մեր դարաւոր արեան ընկեր.—

Այժըմ ըշտապ քող գա՛ն ինծի,
Պանդուխտ քռոներն Արագածի.
Թող գա՛ն իրենց հաւատփին հետ,
Այս աշխարհը երանաւէտ.
Պիտի բացւի՛ դուռը ուժգին՝
Միանալու ներսի կամփին.

Ներսի երգին ու զանգակին,—
Հայաստանի հըգօր հոգին,
Որ կը հընչէ ազատօրէն
Մեր որմերէն եւ հանդերէն,
Կ'արձագանգէ հեռո՛ւն, հեռո՛ւն,
Տըլսուր ու մութ երկիրներուն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՐ ԱՌԱՋԻՆ — ՍԵՐ ՈՒ ՄԻՐԳ

Սէր ու միբգ	3
Անուշ յուշ	5
Յուշ ու մշուշ	6
Քեզի	8
Անծանօթ	9
Տեսա	10
Մօր գութ	11
Մտերմական	12
Իդճ	13
Միանձնուհի	14
Աշուն	16
Վանահօր պարը	17

ԼԱՐ ԵՐԿՐՈՐԴ — ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ

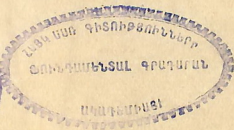
Արծաթի աղօթք	31
Օրերու քափօրը	32
Քաղաք	33
Այցելու	34
Առու	36
Հուլիս	37
Նամակ	38
Քոյր	39
Կարօտ	40
Թախիծ	41
Պատրանք	42
Քայքայում	43
Յոյս	44
Բաժանում	45
Ի խորոց սրբոյ	46
Ծառն իմ կեանքի	47
Անձնասպան մայր	48

ԼԱՐ ԵՐՐՈՐԴ — ՓԱՌԻ ՈՒ ԱՐՑՈՒՆՔ

Հայ լեզուին	53
«Ցայգալոյս»ին	55
Քերթողդ մեծ	56
Շիք մը արցունք	57
Կոմիտասին	58
Ներքողական	60
Միսաք Մեծարեմց	61
Աշուղ Զիւանի	62

ԼԱՐ ԶՈՐՐՈՐԴ — ԵՂԻՑԻ ԼՈՅՍ

Մեքենական	67
Հաց	68
Արեւիկն	69
Մայիս Մէկ	70
Առանձնական	72
Բանուր	73
Ապրիլի հետ	74
Որսորդը	75
Նամակ անապատէն	76
Սպանիա	78
Եւրոպա	80
Նոր Տարի	83
Որք մանուկներ աշխարհի	84
Սեւ օրեր	85
Ծառին	86
Լիւնէի	87
Հրաւեր	88
Պատերազմ	89
Հայրենիք	93
Եղբայրական	97
Պարերգ	98
Դո՛ւք սերմնացաննե՛ր աշխարհի	99
Կարօտի ճամբա	102
Եկա՛յք, հաւատացեա՛լք	104

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0068189

(In)

Հայկական

Գրքեր

ЦЕНА

III
3351

Գ Ի Ն՝ \$ 1.50

Հասցե՝

LOOTFI MINAS

392 Fellsway West

Medford 55, Mass.